

**Vilniaus Universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedros**

Augustės Kasparavičienės,
V kurso, baudžiamosios justicijos
studijų šakos studentės

Magistro darbas
Didelė žala kaip nusikalstamų padarinių požymis
Substantial Damage as a Feature of Criminal Consequences

Vadovas: partnerystės doc. Gintaras Jasaitis

Recenzentas: lekt. dr. Gerardas Višinskis

Vilnius

2023

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Didelė žala yra šio magistro darbo objektas. Atsižvelgus į didelės žalos požymio sampratą ir taikymo kriterijus, analizuojamas šio požymio įtvirtinimas atskirose nusikalstamų veikų sudėtyse, pateikiant išsamią ir koncentruotą informaciją apie didelės žalos kaip nusikalstamų padarinių požymio reglamentavimą Lietuvos Respublikos baudžiamajame įstatyme. šio požymio taikymą Lietuvos Respublikos teismų formuojamoje praktikoje bei užsienio valstybių teisėje.

Pagrindiniai žodžiai: nusikalstama veika, padariniai, turtinė žala, neturtinė žala, didelė žala

Substantial damage is the subject of this master`s thesis. Taking into account the concept of the substantial damage and the criteria of its application, the establishment of this feature in separate compositions of criminal acts is analyzed, presenting detailed and concentrated information about the regulation of substantial damage as a feature of criminal consequences in the criminal law of the Republic of Lithuania, the application of this feature in the jurisprudence of the courts of the Republic of Lithuania and in the law of foreign states.

Keywords: criminal act, consequences, pecuniary damage, non-pecuniary damage, substantial damage

TURINYS

IŽANGA	2
1. Žala kaip nusikalstamų padarinių požymis	4
1.1. Nusikalstamos veikos sudėtis.....	4
1.2. Padarinių samprata	9
1.3. Didelė žala kaip nusikalstamų padarinių požymis	11
2. Didelė turtinė žala.....	14
2.1. Didelės turtinės žalos samprata	14
2.2. Didelės turtinės žalos reglamentavimas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse	15
2.3. Didelės turtinės žalos kaip vertinamojo pobūdžio padarinių atskleidimas ir vertinimas.....	20
3. Didelė neturtinė žala.....	24
3.1. Didelės žalos, kuri nėra susijusi su turtu, samprata	24
3.2. Didelė neturtinė žala Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse	25
3.3. Didelės neturtinės žalos kaip vertinamojo pobūdžio požymio atskleidimas ir vertinimas.....	28
4. Didelės žalos požymis užsienio valstybių teisėje	35
4.1. Didelės žalos požymis Vokietijos baudžiamoji teisė	35
4.2. Didelės žalos požymis Jungtinės Karalystės baudžiamajoje teisėje.....	37
IŠVADOS	41
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	43
SANTRAUKA	50
SUMMARY	51

IŽANGA

Temos aktualumas. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 2 straipsnio 4 dalyje reglamentuojama, kad „pagal baudžiamąjį įstatymą atsako tik tas asmuo, kurio padaryta veika atitinka baudžiamojo įstatymo numatytą nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo sudėtį“. Tai reiškia, kad baudžiamoji atsakomybė kaltam asmeniui gali kilti tik tuo atveju, jeigu teisingai nustatomi visi nusikalstamos veikos sudėtyje įtvirtinti požymiai. Kaip vieną iš būtinųjų objektyviųjų nusikalstamų veikų sudėties požymių Lietuvos Respublikos įstatymų leidėjas nustatė padarinius. Kaip privalomas požymis – padariniai BK įvardijami ne tik kaip „žmogaus žūtis“, „avarija“, „turtinė žala“, „kiti sunkūs padariniai“, bet taip pat ir „didelė žala“ (Švedas et. al., 2022, p. 210). Pažymėtina, kad BK padariniai gali būti atskleidžiami ne tik per pačios veikos esmę, jie gali būti ir aiškiai apibrėžti, darant nuorodas į kitus atitinkamus BK straipsnius, kuriuose yra nustatytos padarinių ribos, bei taip pat jie gali būti ir vertinamojo pobūdžio, t. y. priklausyti nuo konkrečios situacijos ir jos vertinimo (Švedas et. al., 2022, p. 210).

Pažymėtina, kad Lietuvoje yra diskutuojama apie vertinamojo pobūdžio požymius kaip tokius, ne tik aptariant tokio pobūdžio požymio sampratą, bet ir vertinant bei analizuojant atskirų vertinamųjų požymių turinį, nustatymo kriterijus bei jų taikymą tiriant ir nagrinėjant atskirtų kategorijų bylas. Tačiau kalbant apie „didelę žalą“ – kaip būtinąjį nusikalstamos veikos sudėties požymį, dažnai paminima, kad jis BK yra įtvirtintas ne tik kaip aiškiai apibrėžtas, bet taip pat ir vertinamojo pobūdžio. Todėl dažnai „didelės žalos“ požymis lieka už diskusijų ribų, kaip savaime suprantamas ir aiškus tiek turinio, tiek ir jo taikymo prasme. Todėl svarbu pažymėti, kad šis požymis taip pat turėtų būti mokslinių diskusijų objektu, nes tik tinkamas „didelės žalos“ atskleidimas ir vertinimas padės teisingai taikyti BK straipsnius, kuriuose nusikalstami padariniai apibrėžti kaip „didelė žala“, todėl didelės žalos kaip nusikalstamų padarinių požymio analizė ir vertinimas yra aktualus tiek teoriniu, tiek praktiniu požiūriu.

Darbo tikslas. Šiame darbe yra iškeliamas tikslas – išnagrinėjus BK pateiktų atitinkamų nusikalstamų veikų sudėtis, kuriose yra numatytas būtinasis požymis didelė žala, pateikti šio požymio teorinius pagrindus. Atsižvelgus į Lietuvoje formuojamą teismų praktiką, nustatyti šio požymio taikymo probleminius aspektus, be kita ko, išanalizuoti ir pateikti vertinimą, kaip šis požymis yra suprantamas ir taikomas užsienio valstybių teisėje.

Darbo uždaviniai. Norint pasiekti šio darbo tikslus, yra iškeliami šie uždaviniai: išanalizuoti mokslinę literatūrą siekiant pateikti žalos kaip nusikalstamų padarinių požymio sampratą; išanalizavus BK normas, Lietuvos teismų praktiką bei baudžiamosios teisės

doktriną pateikti didelės turtinės žalos ir didelės neturtinės žalos reglamentavimą BK bei šių požymių vertinimo ir taikymo kriterijus nacionalinėje teisėje; išanalizuoti ir pateikti didelės žalos požymio vertinimą ir taikymą užsienio valstybių teisėje.

Darbo objektas. Darbo objektas yra apibūdinimas magistro darbo temos pavadinime – „Didelė žala kaip nusikalstamų padarinių požymis“. Šiame darbe yra nagrinėjamos BK bei užsienio valstybių kodeksuose pateiktų nusikalstamų veikų sudėtys, kuriose yra įtvirtintas didelės žalos požymis. Šis požymis darbe bus analizuojamas didelės turtinės žalos ir didelės neturtinės žalos kontekste. Taip pat pažymint, kad darbe didelis dėmesys skiriamas ir didelės žalos požymio aiškinimui baudžiamosios teisės doktrinoje, Lietuvos ir užsienio valstybių teismų formuojamoje praktikoje.

Tyrimo metodai. Siekiant darbo tikslo ir įgyvendinant uždavinius pasitelkiami vieni iš socialinių mokslų tyrimuose vyraujančių metodų – mokslinės literatūros ir dokumentų analizės metodai. Detalizuojant šiuos metodus, pažymėtina, jog šiame darbe bus naudojamas lingvistinis ir teleologinis metodai leisiantys ištirti teisės normų turinį pagal jas įtvirtinančių oficialių šaltinių teksto analizę, taip nustatant konkrečiose nusikalstamų veikų sudėtyse įtvirtintus didelės žalos požymius. Be kita ko, bus naudojamas loginis metodas, kuris padės tinkamai nustatyti didelės žalos požymio taikymo kriterijus bei pateikti didelės žalos požymio vertinimą teismų praktikoje. Šiame darbe taip pat naudojamas sisteminis metodas, kuris leis pateikti teismų praktiką atskirų kategorijų bylose apibendrinančius rezultatus.

Darbo originalumas. Nors Lietuvoje yra mokslinių darbų, kuriuose aprašomos atskiros nusikalstamos veikos ir šiek tiek paliečiamas didelės žalos kaip nusikalstamų padarinių požymis, taip pat mokslinis darbas, kuriame pateikiama trumpa didelės žalos požymio analizė, tačiau nėra susistemintos informacijos ir išsamių darbų, kuriuose konkrečiai būtų nagrinėjamas tik šis vienas požymis ir jo vertinimo bei taikymo kriterijai, todėl šiame darbe bus bandoma pateikti koncentruotą informaciją šia tema.

Svarbiausi šaltiniai. Rašant šį darbą naudojami nacionaliniai teisės aktai, specialioji literatūra, taip pat Lietuvos ir užsienio valstybių teismų praktika. Tačiau kaip vienus iš pagrindinių ir svarbiausių šaltinių šiam darbui, galima nurodyti BK bei nacionalinių teismų formuojamą praktiką.

1. Žala kaip nusikalstamų padarinių požymis

Nusikalstama veika gali būti nagrinėjama įvairiais rakursais, t. y. kaip socialinio gyvenimo reiškiny, kaip asmens charakterio bruožų ar savybių pasekmė, kaip poelgis. Baudžiamosios teisės prasme, nusikalstama veika dažniausiai yra analizuojama teisine prasme, nustatant ir formalizuojant nusikalstamos veikos, kaip atitinkamos veikos, požymius ir atskleidžiant jų turinį (Švedas et. al., 2022, p. 143). Kaip jau minėta, įstatyme įtvirtinta, jog „pagal baudžiamąjį įstatymą atsako tik tas asmuo, kurio padaryta veika atitinka baudžiamojo įstatymo numatyta nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo sudėtį“ (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Atsižvelgus į tokį įstatymo leidėjo reglamentavimą, akivaizdu, jog yra išskiriami du pagrindiniai nusikalstamos veikos aspektai – veika yra pavojinga bei toks veikimas ar neveikimas yra draudžiamas pagal kodeksą. Šie du aspektai gali būti suprantami kaip materialusis nusikalstamos veikos sąvokos aspektas, t. y. pabrėžiama socialinė nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo esmė, bei formalusis nusikalstamos veikos sąvokos aspektas, t. y. pabrėžiamas teisinis veikos požymis – jos draudimas BK (Švedas, 2012, p. 16). Taigi, nusikalstama veika gali būti suprantama kaip ne bet kokia, bet tik pavojinga ir teisei priešinga veika. Svarbiausias aspektas, į kurį turi būti atsižvelgiama nagrinėjant nusikalstamas veikas, yra įstatymų leidėjo įtvirtintos nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų sudėtys bei jose įtvirtinti požymiai.

1.1. Nusikalstamos veikos sudėtis

Sąvoka „nusikalstamos veikos sudėtis“ (lot. *corpus delicti*) atsirado procesinėje, o ne materialinėje teisėje ir ilgą laikotarpį reikšmę turėjo būtent procesinėje teisėje. Tik XVIII a. pabaigoje ši sąvoka buvo pradėta sieti ir analizuojama materialinės teisės kontekste (Švedas et. al., 2022, p. 167). P. Veršekys nusikalstamą veiką apibūdina kaip abstrahuotą traktuotą baudžiamajame įstatyme, kurią sudaro susisteminta požymių visuma, reikšminga tam tikrai veikai kvalifikuoti (Veršekys, 2012, p. 198). A. Abramavičiaus nuomone, nusikalstamos veikos sudėtį galima apibrėžti kaip BK įtvirtintų objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių visumą, kuri lemia pavojingos veikos priskyrimą prie nusikalstamų (Švedas et. al., 2022, p. 167). Akivaizdu, kad teisės doktrinoje vyrauja skirtingos nuomonės dėl nusikalstamos veikos sudėties sąvokos, akcentuojant atskirus esminius aspektus. Kalbant apie šią sąvoką teisės doktrinoje yra išskiriamos dvi pagrindinės nuomonės – pagal vieną iš jų, sąvoka yra siejama tik su BK nustatytais požymiais; pagal antrąją –

nusikalstamos veikos sudėtis yra ne tik veikos aprašymas baudžiamajame įstatyme, bet taip ir šią veiką apibūdinančių požymių visuma (Švedas et. al., 2022, p. 167). Atsižvelgus į tai, neginčijama, jog nusikalstamos veikos sudėtį iš esmės sudaro tam tikri požymiai, kurie yra būtini, jog pavojinga veika būtų pripažinta nusikalstama, o veiką padaręs asmuo patrauktas baudžiamojon atsakomybėn (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Dažnai pažymima, jog nusikalstamos veikos sudėtis yra sudaryta iš objektyviųjų ir subjektyviųjų požymių, kurie sudaro tam tikrą nusikalstamos veikos sistemą, tačiau svarbu atkreipti dėmesį, jog doktrinoje išskiriami ne tik sudėties požymiai, tačiau ir elementai. Lietuvių kalbos žodyne sąvoka „elementas“ apibūdinama kaip sudėtinis ko nors dėmuo, dalis, o „požymis“ – kaip skiriamoji savybė, ypatybė, bruožas (Lietuvių kalbos žodynas, 2018). Taigi, šios dvi definicijos nėra tapačios ir apie jas reikia kalbėti atskirai.

Teismų praktikoje nurodoma, kad nusikaltimo sudėties elementai – tai būtinos, sudedamosios vieningos struktūros dalys, apibūdinamos tam tikrais požymiais. Nusikalstamos veikos elementai - objektyvioji pusė, objektas, subjektyvioji pusė, subjektas. Lietuvos apeliacinio teismo vertinimu „nusikaltimo sudėties elementai turi būti matomi pačioje nusikalstamoje veikoje“ (Lietuvos apeliacinio teismo 2005 m. balandžio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-268).

Kaip teigia P. Veršekys, požymio terminas sąvokų žodynuose apibrėžiamas pakankamai lakoniškai, kadangi apskritai sąvokos yra tam tikros mąstymo formos, kurios išreiškia tik bendruosius ir esminius objektų požymius (Veršekys, 2012, p. 200). Lietuvių kalbos žodyne pateikiama tokia požymio definicija – skiriamasis bruožas, savybė, ypatybė, ženklas (Lietuvių kalbos žodynas, 2018). Teisės doktrinoje papildomai nurodoma, kad nusikalstamos veikos sudėties požymiai gali būti skirstomi į pagrindinius ir papildomus. Pagrindiniai požymiai yra būdingi kiekvienai konkrečiai nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo sudėčiai, o papildomi požymiai yra taikomi BK aprašant tam tikras nusikalstamas veikas ar jų grupes ir yra būdingi tik kai kurioms nusikalstamų veikų sudėtimis (Švedas et. al., 2022, p. 175). Svarbu pažymėti, kad atsižvelgiant į tai, kokią nusikalstamos veikos pusę apibūdina požymiai, jie taip pat gali būti klasifikuojami į jau minėtus objektyvius ir subjektyvius požymius. Šiame darbe taip pat aktualus požymių išskyrimas į vertinamuosius (norminius) ir aprašomuosius (deskriptyvius) požymius, apie kuriuos bus kalbama tolimesnėje šio darbo dalyse (Wessels, J., 2003, p. 60-61).

Atsižvelgus į tai kas išdėstyta, galima teigti, kad baudžiamojoje teisėje egzistuoja keturi pagrindiniai nusikalstamos veikos sudėties elementai, kurie yra būtini ir kurie

apibūdinami atitinkamais požymiais. Tolimesnėje šio darbo dalyje, bus aptariami visi nusikalstamos veikos elementai bei trumpai aprašomi juos apibūdinantys požymiai.

Kaip vienas pagrindinių nusikalstamos veikos elementų yra subjektas, be kurio neįmanoma nei viena nusikalstama veika. Nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo subjektas yra fizinis BK nustatyto amžiaus sulaukęs pakaltinamas asmuo, be kita ko, nuo 2002 m. subjektu gali būti ir juridinis asmuo (Skripkutė, 2020, p. 92). Subjektą, kai šis yra fizinis asmuo, apibūdina du pagrindiniai požymiai – amžius ir pakaltinamumas, tačiau tam tikrais atvejais subjektui gali būti numatyti ir papildomi, specialieji požymiai, pvz. pilietybė, tarnybinė padėtis, profesija, lytis (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). A. Abramavičiaus nuomone, subjekto amžius ir pakaltinamumas mažai atskleidžia asmens individualius bruožus, tačiau būtent tai leidžia tinkamai įgyvendinti Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau – Konstitucija) 29 straipsnį, kuriame numatyta, jog įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs (Švedas et. al., 2022, p. 222). Tačiau svarbu atkreipti dėmesį, kad tiek amžiaus, tiek pakaltinamumo požymiai yra gana aiškiai apibrėžti baudžiamajame įstatyme. BK 13 straipsnio 1 dalyje reglamentuojama, jog „pagal šį kodeksą atsako asmuo, kuriam iki nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo padarymo buvo suėję šešiolika metų, o šio straipsnio 2 dalyje numatytais atvejais – keturiolika metų“. Taigi, įstatymų leidėjas nustatė aiškią minimalią amžiaus ribą, nuo kurios fizinis asmuo gali būti traukiamas baudžiamajon atsakomybėn, preziumuojant, jog tokio amžiaus asmuo gali suvokti savo veiksmų pavojingumą. Pažymėtina ir tai, kad maksimali amžiaus riba BK nenustatyta (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Nusikalstamos veikos subjekto pakaltinamumas yra siejamas su jo psichiniu santykiu su daroma nusikalstama veika bei asmens kalte (Skripkutė, 2020, p. 92). Pažymėtina ir tai, kad nors BK ir nepateikia pakaltinamumo sąvokos ar jo nustatymo kriterijų, tačiau nurodo, ką laikome nepakaltinamu ir ribotai pakaltinamu asmeniu. BK 17 straipsnyje įtvirtinta, kad asmuo yra nepakaltinamas, jeigu darydamas šio kodekso uždraustą veiką jis dėl psichikos sutrikimo negalėjo suvokti jos pavojingumo arba valdyti savo veiksmų, o 18 straipsnyje nurodyta, jog asmenį teismas pripažįsta ribotai pakaltinamu, jeigu darydamas šio kodekso uždraustą veiką tas asmuo dėl psichikos sutrikimo, kuris nėra pakankamas pagrindas pripažinti jį nepakaltinamu, negalėjo visiškai suvokti pavojingo nusikalstamos veikos pobūdžio ar valdyti savo veiksmų (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau - LAT) praktikoje taip pat išskiriami du nepakaltinamumo ir riboto pakaltinamumo kriterijai – medicininis, kuris apibūdina bendrąją psichinę žmogaus būseną; juridinis, kuris apibūdinimas dviem aspektais:

intelektiniu (gebėjimas suprasti savo veiksmų esmę) ir valiniu (gebėjimas valdyti savo veiksmus) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. vasario 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-5-976/2021). Taigi akivaizdu, kad nusikalstamos veikos subjektu galima pripažinti tik tokį fizinį asmenį, kuris yra sulaukęs BK nustatyto amžiaus ir yra pakaltinamas. Kalbant apie subjektą, kai pastarasis yra juridinis asmuo, pažymėtina, kad BK 20 straipsnyje yra aiškiai nustatytos juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygos. Kaip teigia A. Abramavičius, BK 20 straipsnyje išskiriamos trys baudžiamosios atsakomybės sąlygos: 1) juridinis asmuo atsako tik už tas nusikalstamas veikas, už kurių padarymą BK Specialiojoje dalyje numatyta juridinių asmenų atsakomybė; 2) nusikalstamą veiką padarė fizinis asmuo, kuris turi atitikti BK 20 straipsnio 2 ir 3 dalyse nurodytus požymius; 3) nusikalstama veika yra padaryta juridinio asmens interesais ar jo naudai (Abramavičius, 2019., p. 15-16). Atsižvelgus į tai, galima teigti, kad juridinis asmuo nusikalstamos veikos subjektu gali tapti tik tuo atveju, kai yra nustatytos visos juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygos.

Nusikalstamos veikos subjektyvioji pusė apibūdinama kaip vidinė pavojingo kėsimosi, kuriuo yra pažeidžiami atitinkami BK saugomi teisiniai gėriai, pasireiškimo pusė (Švedas et. al., 2022, p. 251). Būtinu subjektyviosios pusės požymiu yra laikoma kaltė. J. Šukytės nuomone, kaltė gali būti suprantama kaip tam tikras asmens psichinis santykis su BK specialios dalies straipsnio dispozicijoje aprašytais objektyviaisiais nusikalstamos veikos požymiais (Šukytė, 2012, p. 658). S. Bikelis pateikia dar viena kaltės sampratą, nurodydamas, kad kaltė yra tam tikras asmens psichinis santykis su teisės normų reikalavimais (Bikelis, 2007, p. 12). Šios dvi kaltės definicijos skiriasi pagal tai, kokia principinė nuostata yra akcentuojama, tačiau visais atvejais pripažįstama, kad kaltė turi apimti asmens psichinį santykį. Literatūroje taip pat pažymima, jog kaltė apima tiek asmens intelekto, tiek ir valios procesus, nurodant, kad tarp jų egzistuoja glaudus ryšys (Abramavičius et. al., 2004, p. 103). Pažymėtina ir tai, kad pagal BK 14 straipsnį „asmuo pripažįstamas kaltu padaręs nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, jeigu jis veiką padarė tyčia ar dėl neatsargumo“. Tai reiškia, kad yra išskiriamos dvi būtinąjo požymio - kaltės formos. Be kaltės, kuri gali pasireikšti tiek tyčia, tiek neatsargiai, subjektyviosios pusės požymiais taip pat gali būti tikslas, t. y. atitinkamas rezultatas, kurio siekia asmuo, darantis nusikalstamą veiką, bei motyvas, t. y. suvoktos tam tikro elgesio paskatos (Švedas et. al., 2022, p. 252). Tačiau labai svarbu pastebėti, kad tikslas ar motyvas nėra visų nusikalstamų veikų sudėčių būtinuoju subjektyviuoju požymiu, o būtinumas juos nustatyti atsiranda tik tuo atveju, jeigu šie požymiai konkrečiai nurodyti atitinkamų nusikalstamų veikų sudėtyse įtvirtintose BK (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000).

Trečiasis nusikalstamos veikos sudėties elementas yra objektas. Literatūroje yra pateikiama nusikalstamos veikos objekto sąvoka, t. y. objektas – BK saugomi teisiniai gėriai, į kuriuos kėsiamasi nusikalstama veika (Švedas et. al., 2019 cituota Steponavičienė, 2020, p. 106). Pažymėtina, kad pagal Konstituciją įstatymų leidėjas nusikalstamomis gali nurodyti tik tas veikas, kurios iš tiesų yra pavojingos ir kuriomis daroma žala valstybės, visuomenės ir asmens interesams. Būtent tokius interesus atspindi ir nusikalstamos veikos objektas, kuris literatūroje apibrėžiamas jau minėtu terminu – „teisinis gėris“ (Steponavičienė, 2020, p. 105). Pagal Lietuvių kalbos žodyną, gėris – tai tam tikra tvarka, vertingumas (Lietuvių kalbos žodynas, 2018). Šie teisiniai gėriai gali būti tiek idealaus pobūdžio, t. y. orumas, garbė, jausmai ir pan., tiek ir realaus pobūdžio, t. y. sveikata, gyvybė, nuosavybė ir t. t. (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Pažymėtina, kad nusikalstamos veikos objekto požymiu galima laikyti tai, kad teisiniai gėriai privalo būti saugomi BK (Švedas et. al., 2022, p. 186). Tai reiškia, kad nusikalstamos veikos objektu gali būti ne bet kokie gėriai, o tik visuomenei ar valstybei reikšmingi gėriai, kuriems taikoma atitinkama įstatymais pagrįsta apsauga.

Šiam darbui aktualiausias nusikalstamos veikos sudėties elementas – nusikalstamos veikos objektyvioji pusė. Objektyvioji pusė yra suprantama kaip išorinis pavojingos veikos, kuria pažeidžiami atitinkami BK saugomi teisiniai gėriai, pasireiškimas (Abramavičius et. al., 1998, p. 170). Pažymėtina, kad tiek doktrinoje prie objektyviosios pusės priskiriama: pavojinga veika, kuri gali pasireikšti tiek veikimu, tiek neveikimu; nusikalstami padariniai; priežastinis ryšys tarp veikos ir susiklosčiusių padarinių; nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo padarymo vieta ir laikas, įrankiai ir priemonės; būdas bei kitos objektyvios aplinkybės. Ne visi nurodyti požymiai yra visų konkrečių nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų būtinieji požymiai, tačiau veika kaip nusikalstamos veikos objektyviosios pusės požymis yra būtinas visoms nusikalstamų veikų sudėtimis (Švedas et. al., 2022, 202). Nusikalstamais padariniais yra laikomi objektyvūs nusikalstamos veikos sukelti objekto pokyčiai, apie kuriuos plačiau bus pasisakoma kitoje šio darbo dalyje, o tarp padarinių ir veikos susiklostęs ryšys, kai pavojinga, nusikalstama veika sukelia ir nulemia nusikalstamus padarinius įvardijama kaip priežastinis ryšys (Švedas et. al., 2022, p. 213). Svarbu paminėti, kad likę nusikalstamos veikos objektyviosios pusės požymiai, tokie kaip laikas, būdas, vieta, įrankiai, priemonės yra fakultatyvūs bendrosios sudėties požymiai ir privalomais tampa tik juos nurodžius prie konkrečios nusikalstamos veikos sudėties.

1.2. Padarinių samprata

Visų pirma, pradedant kalbėti apie nusikalstamos veikos sudėties objektyvųjį požymį – padarinius, svarbu atkreipti dėmesį į tam tikras nusikalstamų veikų sudėties klasifikacijas. Teisės doktrinoje nurodoma, kad nusikalstamų veikų sudėčių klasifikavimą galima suprasti kaip nusikalstamų veikų suskirstymą į atitinkamas grupes, atsižvelgiant į tam tikrus kriterijus, pagal kuriuos vienos ar kitos nusikalstamų veikų sudėtys yra tarpusavyje susijusios. Nusikalstamų veikų sudėtys yra klasifikuojamos horizontaliai, t. y. viename lygmenyje atsižvelgiant į tam tikrus kriterijus, ir vertikalčiai, t. y. skirtingais lygmenimis. Doktrinoje taip pat pažymima, jog yra skiriami trys vertikalieji lygmenys, t. y. bendroji, rūšinė, konkreti nusikalstamų veikų sudėtis, taip pat BK teisingam taikymui yra svarbus ir konkrečių nusikalstamų veikų sudėčių klasifikavimas, kai jos skirstomos į atskiras grupes pagal kelis kriterijus, t. y. požymių aprašymo būdą; pavojingumo laipsnį; konstrukcijos ypatumus (Švedas et. al., 2022, p. 176-178). Šiame darbe aktualiausias yra nusikalstamų veikų sudėčių skirstymas pagal konstrukciją, kai nusikalstamų veikų sudėtys skirstomos į formaliąsias ir materialiąsias (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-291-697/2019). Toks nusikalstamų veikų sudėčių skirstymas yra paremtas tuo, jog asmens veikla, be kita ko ir nusikalstama, gali būti suskaidyta į atskirus etapus, t. y. pasirengimą veikti, patį veikimą, rezultato pasiekimą. Teisės doktrinoje nurodoma, kad formaliosiomis nusikalstamų veikų sudėtimis laikomos sudėtys, kurios veikos padarinius palieka už sudėties ribų, tai reiškia, jog tokios sudėtys apsiriboja tik veika (Švedas et. al., 2022, p. 181). LAT formuojamojo praktikoje nurodoma, kad formaliosios nusikalstamos veikos sudėtys iš esmės nereikalauja padarinių įrodinėjimo (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-291-697/2019). Be kita ko, kasacinio teismo praktikoje taip pat pažymima, kad baudžiamajai atsakomybei kilti, esant formaliajai nusikalstamos veikos sudėčiai, pakanka, jog asmuo atliktų BK normos dispozicijoje nurodytus veiksmus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. birželio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-234-222/2016). Literatūroje nurodoma, kad materialiosiomis nusikalstamų veikų sudėtimis laikomos tos nusikalstamos veikos, kurios be veikos, taip pat apima ir sukeltus padarinius (Švedas et. al., 2022, p. 181). LAT praktikoje taip pat nurodoma, kad nusikalstamos veikos sudėtis yra laikoma materialiaja, kai baudžiamąją atsakomybę asmeniui galime taikyti tik tuo atveju, kai asmens veika sukelia normos dispozicijoje nustatytus padarinius (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. spalio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-230-303/2022). Kasacinio teismo praktikoje taip pat akcentuojama, kad esant materialiajai

nusikalstamos veikos sudėčiai, nusikaltimas laikomas baigtu tik tuo atveju, kai kyla dispozicijoje nurodyti padariniai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gegužės 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-136-976/2022). Todėl akivaizdu, kas esminis skirtumas tarp šių dviejų nusikalstamų veikų sudėčių rūšių yra tai – ar BK straipsnio dispozicijoje yra numatyti padariniai kaip būtinas nusikalstamos veikos sudėties požymis.

Kaip minėta, nusikalstamų padarinių sąvoka yra siejama su objektyviais nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo sukeltais objekto pokyčiais. Teisės doktrinoje nurodoma, kad kiekviena nusikalstama veika yra kėsinamasi į teisiškai saugomus atitinkamus teisinius gėrius, o kėsinant šioms gėriams padaroma žala arba atsiranda tokios žalos kilimo grėsmė. Būtent tokia žala, kuri atsiranda pasikėsinus į BK saugomus objektus, vadinama nusikalstamais padariniais, kurie yra būtini materialijų nusikalstamų veikų sudėčių atveju (Švedas et. al., 2022, 208).

LAT formuojamoje praktikoje nurodoma, kad nusikalstami padariniai kaip būtinas nusikalstamos veikos požymis, kalbant konkrečiai apie nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams, suvokiami kaip nukentėjusiojo materialaus turto ar turtinės teisės netekimas arba jos apimties sumažėjimas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. sausio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-11-697/2023; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. vasario 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-63-489/2022). Kasacinis Teismas sprenddamas bylas susijusias su nusikaltimais žmogaus gyvybei, nurodo, kad žalingais padariniais gali būti laikomi žmogaus sveikatos sutrikdymai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-196-303/2022; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. birželio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-172-719/2022). Be kita ko, tiriant ir nagrinėjant baudžiamąsias bylas susijusias su skolininko nesąžiningumu, LAT nurodo, kad nusikalstamais padariniais galima laikyti ir turtinę žalą padarytą kreditoriams (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. kovo 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-10-648/2022). Taigi nors Aukščiausiasis Teismas skirtingai apibūdina nusikalstamus padarinius, atsižvelgiant į tai, kokio pobūdžio byla yra nagrinėjama, tačiau tai nepaneigia doktrinoje pateikto bendrojo žalingų padarinių apibrėžimo, kadangi tiek nukentėjusiojo turtinės teisės netekimas, apimties sumažėjimas, tiek ir žmogaus sveikatos sutrikdymas yra atitinkama žala, kuri atsiranda kaltam asmeniui pasikėsinus į BK saugomą teisinį gėrį.

Svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, kad Lietuvių kalbos žodyne sąvoka „padarinys“ yra apibrėžiamas kaip tam tikras rezultatas (Lietuvių kalbos žodynas, 2018). Iš esmės padariniais galime laikyti tam tikrus nusikalstamos veikos rezultatus, akcentuojant, kad rezultatas šiuo atveju parodo kokių įvyko atitinkamo nusikaltimo ar baudžiamojo

nusižengimo objekto pakitimų (Švedas et. al., 2022, p. 209). Tačiau labai svarbu netapatinti nusikalstamos veikos objekto su nusikalstamais padariniais. Jau minėta, jog nusikalstamos veikos objektas yra teisiniai gėriai, kuriems BK teikia apsaugą. Tuo tarpu nusikalstami padariniai yra rezultatas, kuris parodo, objekto pakitimus. Be kita ko, labai svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, kad nusikalstami padariniai labai glaudžiai susiję su nusikalstamos veikos dalyku, kuris yra suprantamas kaip materialūs daiktai, į kuriuos kėsintis asmuo padaro žalą objektui (Švedas et. al., 2022, p. 210). Taigi akivaizdu, kad nusikalstamos veikos dalykas, nusikalstamos veikos objektas bei žalingi padariniai yra tarpusavyje susiję, kadangi tiesiogiai veikiant dalyką padaroma žala objektui ir tokiu būdu kyla nusikalstami padariniai.

Tai apibendrinus, galima teigti, kad nusikalstami padariniai yra būtinas objektyviosios pusės požymis, kuris yra būdingas materialiosioms nusikalstamų veikų sudėtimis ir jo nustatymas yra privalomas norint kaltą asmenį traukti baudžiamojon atsakomybėn. Nors LAT formuojamoje praktikoje žalingi padariniai yra apibrėžiami ganėtinai skirtingai, priklausomai nuo to, kokio pobūdžio byla yra nagrinėjama, tačiau teisės doktrinoje pateikiamas vienas nusikalstamų padarinių apibrėžimas. Šis apibrėžimas vienija visas kasacinio teismo praktikoje pateiktas nusikalstamų padarinių sampratas, nurodant, jog šie padariniai yra žala, kuri atsiranda pasikėsinus į BK saugomus teisinius gėrius.

1.3. Didelė žala kaip nusikalstamų padarinių požymis

Nusikalstami padariniai paprastai yra susiję su atitinkamos žalos atsiradimu. A. Abramavičiaus nuomone, pagal žalos pobūdį galime išskirti žalos rūšis, t. y. fizinę, turtinę ir neturtinę žalą, kuri paprastai vadinama moraline žala (Švedas et. al., 2022, p. 210).

Fizinė žala yra apibrėžiama kaip žala padaryta žmogaus gyvybei ar sveikatai. Įstatymų leidėjas aiškiai diferencijavo asmens sveikatai padarytą žalą, įtvirtindamas atskiras nusikalstamų veikų sudėtis. BK 135 straipsnyje nurodyta, kad už sunkų sveikatos sutrikdymą atsako asmuo, kuris sužalojo ar susargdino žmogų, jeigu dėl to nukentėjęs asmuo neteko regos, klausos, kalbos, vaisingumo, nėštumo ar kitaip buvo sunkiai suluošintas, susirgo sunkia nepagydoma ar ilgai trunkančia liga, realiai gresiančia gyvybei ar stipriai sutrikdančia žmogaus psichiką, arba prarado didelę dalį profesinio ar bendro darbingumo, arba buvo nepataisomai subjaurotas nukentėjusio asmens kūnas. BK 137 straipsnyje įtvirtinta, jog už nesunkų sveikatos sutrikdymą atsako „tas, kas sužalojo ar susargdino žmogų, jeigu dėl to nukentėjęs asmuo prarado nedidelę dalį profesinio ar bendro

darbingumo arba ilgai sirgo, bet jam nebuvo šio kodekso 135 straipsnio 1 dalyje nurodytų padarinių. Galiausiai šio įstatymo 140 straipsnyje įtvirtinta baudžiamoji atsakomybė asmeniui, kuris sukėlė žmogui fizinį skausmą arba nežymiai jį sužalojo ar trumpam susargdino (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Akivaizdu, kad įstatymų leidėjas sveikatos sutrikdymus ir atitinkamai fizinę žalą diferencijuoja atsižvelgiant į atsiradusius padarinius sveikatai. Svarbu pažymėti ir tai, jog BK yra aiškiai apibrėžti visi galimi padariniai sveikatai, kurie papildomai detalizuojami Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro, Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2003 m. gegužės 23 d. įsakyme Nr. V-298/158/A1-86 „Dėl sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklių patvirtinimo“, kuriame nurodyti sveikatos sutrikdymo masto – sunkaus, nesunkaus ir nežymaus sveikatos sutrikdymo nustatymo medicininiai kriterijai (Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro..., 2003). Be kita ko, teisės doktrinoje pagal atsiradimo pobūdį fizinė žala skirstoma į realią, t. y. realiai sukėlus žalą (pvz. BK 129 straipsnis „Nužudymas“), ir potencialią, t. y. tik sukėlus realios žalos grėsmę (pvz. BK 280 straipsnio 1 dalis „Transporto priemonių ar kelių, juose esančių įrenginių sugadinimas“) (Švedas et. al., 2022, p. 211). Akivaizdu, kad fizinė žala, kaip nusikalstami padariniai, BK yra aiškiai apibrėžti nurodant atsiradusius padarinius sveikatai bei juos papildomai detalizuojant minėtame įsakyme.

Tuo tarpu turtinė žala ir nematerialinė žala BK yra apibrėžtos tiek aiškiai nurodant atitinkamos žalos ribas, tiek ir paliekant teismui teisę, kiekvienu konkrečiu atveju pačiam įvertinti šią žalą. Dėl šios priežasties, atitinkamą nusikalstamos veikos sudėtyje nurodytą žalą, kaip nusikalstamų padarinių požymį, galime laikyti vertinamuoju požymiu.

Baudžiamosios teisės moksle nurodoma, kad vertinamojo požymio sąvoka nei BK normose, nei teismų formuojamoje praktikoje nėra konkrečiai apibrėžiama (Veršekys, 2013, p. 63). Tačiau teisės doktrinoje yra pateikiama ne viena vertinamųjų požymių sąvoka. V. Mikelėnas nurodo, kad vertinamieji požymiai yra savaime neaiškūs ir jie yra aiškintini atsižvelgiant į atskirų bylų aplinkybes (Mikelėnienė, Mikelėnas, 1999, p. 153). G. Švedas pažymi, kad vertinamojo požymio turinio konstatavimas yra teismų praktikos dalykas (Švedas, 2006, p. 87). P. Veršekys pateikia susistemintą jurisprudencijos ir doktrinos vertinamojo požymio apibrėžimą ir nurodo, kad „vertinamasis nusikalstamos veikos sudėties požymis – tai BK ir jurisprudencijoje universaliais kriterijais neapibrėžtas nusikalstamos veikos sudėties požymis, kurio kintantis norminis turinys išgaunamas remiantis ne vien jį nustatančio įstatymo tekstu ir (ar) jurisprudencija, bet ir vertinamų faktų kontekste *ad hoc* jį interpretuojančio subjekto teisine sąmone“ (Veršekys, 2013, p. 67). P. Veršekys taip pat nurodo, kad iš pateiktos sąvokos, galime išskirti ir esminius vertinamojo

požymio bruožus, t. y. šio bruožo norminio turinio atskleidimas, pasinaudojant plačia diskrecija remtis savo teisine sąmone, požymio turinio atskleidimas vertinant konkrečios bylos aplinkybes bei santykinis požymio neapibrėžtumas (Veršekys, 2013, p. 67). Taigi, esminė svarba analizuojant vertinamųjų požymių turinį turi būti skiriama teismų praktikai, nes būtent joje yra atskleidžiamas atitinkamo vertinamojo požymio turinys.

Visa tai apibendrinus, galima teigti, jog turtinė žala BK gali būti aiškiai apibrėžta, t. y. turėti nuorodą į kitą BK straipsnį, kuriame įtvirtintos atitinkamos žalos dydžio ribos. Tiek turtinė, tiek ir neturtinė žala, BK taip pat gali būti ir vertinamojo pobūdžio požymis. Atsižvelgiant į tai, tolimesnėse šio darbo dalyse bus pateikiama BK ir nacionalinių teismų formuojamos praktikos analizė ir vertinamas siekiant atskleisti didelės turtinės žalos ir didelės neturtinės žalos kaip nusikalstamų padarinių požymių esmę.

2. Didelė turtinė žala

2.1. Didelės turtinės žalos samprata

Nusikalstami padariniai gali būti suprantami ne tik kaip fiziniai padariniai, bet taip pat ir padariniai, kurie yra susiję su atitinkamos turtinės žalos padarymu. Baudžiamosios teisės moksle nurodoma, kad turtiniai padariniai gali būti apibrėžiami kaip žala, padaryta turtui (nuosavybei). Mokslininkai nurodo, kad tokia žala gali būti negauta nauda bei tiesioginė žala (Švedas et. al., 2022, p. 210). Tiek negautos naudos, tiek tiesioginės žalos sąvokos geriausiai apibrėžiamos civilinės teisės doktrinoje. V. Mikelėnas nurodo, kad negautos pajamos yra tam tikras negautas pelnas, t. y. tai, kuo iš esmės būtų pagerėjusi nukentėjusiojo turtinė padėtis, o tiesioginė žala gali būti apibrėžiama kaip tiesioginis neteisėtos veikos rezultatas, kuriam atsirasti reikia, jog asmuo betarpiškai veiktų objektą (Mikelėnas, 2003, p. 342). I. Markutė taip pat nurodo, kad atitinkamai tiesioginė žala yra žalingų padarinių tiesiogiai nulemtos bei būtinos išlaidos tai žalai pašalinti, be kita ko, ir išlaidos, kurios yra skirtos pažeistai teisei grąžinti į buvusią padėtį iki jos pažeidimo, o netiesioginė žala dažnai atsiranda kaip papildomas tiesioginės žalos rezultatas ir ją galima suvokti kaip trukdymą padidėti būsimam turtui (Markutė, 2011, p. 16).

Doktrinoje taip pat pateikiamas dar vienas turtinės žalos skirstymas į piniginę išraišką turinčią (įvertinamą) žalą bei į žalą, kuri neturi tiesioginės ekonominės išraiškos (neįvertinamą). Įvertinamą žalą galima suvokti kaip žalą, apibrėžtą atitinkamu piniginiu ekvivalentu, pvz. sunaikinto turto pinigine verte, o neįvertinamą žalą galima suprasti, kaip tokią, kuri atsiradimo momentu nėra apibrėžta pinigine išraiška, pvz. vandens telkinio užteršimas ar istorijos paminklo sunaikinimas (Švedas et. al., 2022, p. 210).

Be kita ko, turtinė žala gali būti apibrėžta ir kaip nedidelė, didelė ir labai didelė turtinė žala. Lietuvių kalbos žodyne sąvoka „didelis“ yra suprantama kaip žymus, svarbus, žymus savo apimtimi, dydžiu, taip pat žymus skaičiumi, kiekiu, gausus, apstus (Lietuvių kalbos žodynas, 2018). Taigi, iš esmės, terminas „didelis/didelė“ žymi atitinkamo dalyko reikšmingumą bei didumą. Dėl šios priežasties akivaizdu, kad didelė turtinė žala kaip nusikalstamų padarinių požymis didina nusikalstamos veikos pavojingumą ir turi būti nagrinėjama plačiau, apžvelgiant ne tik į jos reglamentavimą BK, bet taip pat ir didelės turtinės žalos požymio nustatymą ir analizavimą kaip vertinamojo pobūdžio požymį.

2.2. Didelės turtinės žalos reglamentavimas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse

Didelė turtinė žala kaip nusikalstamų padarinių požymis yra numatyta septyniolikoje skirtingų BK straipsnių, kuriuos į atitinkamas grupes galima suskirstyti pagal tai, kokiuose baudžiamojo įstatymo skyriuose jie yra ir į kokius objektus yra kėsinamasi.

Pirmasis skyrius, kuriame yra numatytas didelės turtinės žalos požymis kaip nusikalstami padariniai yra XXVIII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams“. Šiame skyriuje yra uždraustos veikos, kurios yra sietinos su atitinkamu asmenų turtu, todėl akivaizdu, kad didelės turtinės žalos požymis šiame skyriuje yra įtvirtintas. XXVIII skyriuje yra dvi nusikalstamos veikos, kurios laikomos pavojingesnėmis, nes aptariamam padarinių požymis yra numatytas antrosių straipsnių dalyse, t. y. BK 179 straipsnio 2 dalyje „Neteisėtas naudojimas energija ir ryšių paslaugomis“ bei 181 straipsnio 2 dalyje „Turto prievartavimas“. Šiame skyriuje taip pat yra numatyta nusikalstama veika, kurios sudėtyje didelės turtinės žalos požymis yra numatytas pagrindinėje sudėtyje, t. y. BK 188 straipsnio 1 dalyje „Turto sunaikinimas ar sugadinimas dėl neatsargumo“. Pažymėtina, kad visose trejose nusikalstamų veikų sudėtyse nurodyta, kad didelė turtinė žala yra padaroma kitam asmeniui arba nukentėjusiajam asmeniui (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000).

BK XXXI skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai“ yra įtvirtintos šešios nusikalstamų veikų sudėtyje, kuriose taip pat nustatytas privalomas objektyvusis požymis – padariniai kaip didelė turtinė žala. Šio skyriaus 205 straipsnio 1 dalyje „Apgaulingas pareiškimas apie juridinio asmens veiklą“, 209 straipsnyje „Nusikalstamas bankrotas“, 211 straipsnyje „Komerčinės paslapties atskleidimas“ didelė turtinė žala yra numatyta pagrindinėse sudėtyse. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 206 straipsnio 2 dalyje ir 3 dalyje „Kredito, paskolos, tikslinės paramos, subsidijos ar dotacijos panaudojimas ne pagal paskirtį ar nustatyta tvarka“, 207 straipsnio 2 dalyje „Kreditinis sukčiavimas“ nusikalstami padariniai yra numatyti kaip kvalifikuotų sudėčių požymis. Pažymėtina, kad baudžiamojo įstatymo 205 straipsnio 1 dalyje, 206 straipsnio 2 ir 3 dalyse, 207 straipsnio 2 dalyje, 209 straipsnyje, 211 straipsnyje yra numatytas itin platus asmenų ratas, kuriems gali būti padaryta didelė turtinė žala. Visus šiuos straipsnius galima susiskirstyti į penkias grupes, pagal tai kiek ir kokių asmenų, kuriems padaroma didelė turtinė žala, yra numatyta. Pirmajai grupei priklauso 205 straipsnio 1 dalis, kurioje numatytas plačiausias asmenų ratas, t. y. nurodyta, kad didelė turtinė žala gali būti padaroma valstybei ar Europos Sąjungos institucijai, tarptautinei viešajai organizacijai, kreditoriams, juridinio asmens dalyviui ar kitiems asmenims. Antrąją grupę sudaro 206

straipsnio 3 dalis ir 207 straipsnio 2 dalis, kuriuose numatytas kiek siauresnis asmenų ratas, t. y. numatyti asmenys, kurie įtraukti ir į 205 straipsnio 1 dalį, tačiau nėra nurodyto kreditoriaus. Trečiajai grupei priklauso 206 straipsnio 2 dalis, kurioje įtvirtinta, jog nusikalstama veika didelė turtinė žala padaryta kreditoriui, laiduotojui ar kitam asmeniui. Ketvirtąją grupę sudaro nusikalstamos veikos sudėtis, numatyta 209 straipsnis, kurioje nurodyta, kad didelė turtinė žala padaryta kreditoriui, o penktajai grupei priskiriamas 211 straipsnis, kuriame abstrakčiai nurodyta, kad tokia žala padaryta nukentėjusiajam asmeniui (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000).

Didelė turtinė žala kaip nusikalstamų padarinių požymis taip pat reglamentuojama ir BK XXXII skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai finansų sistemai“ 217 straipsnio 1 dalyje „Prekyba finansinėmis priemonėmis pasinaudojant viešai neatskleista informacija“ bei 218 straipsnio 1 dalyje „Manipuliavimas finansinių priemonių rinkai“, kuriose šis požymis numatytas pagrindinėse nusikalstamų veikų sudėtyse. Šiose BK normose nustatyta, kad asmeniui baudžiamoji atsakomybė kyla, jei didelė turtinė žala padaryta emitentui arba kitam rinkos dalyviui (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000).

Dar vienas BK skyrius, kuriame įtvirtintas didelės turtinės žalos požymis yra XXXIV skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai teisingumui“, kuriame šis požymis reglamentuojamas dvejuose straipsniuose, t. y. 239 straipsnio 2 dalyje „Laisvės atėmimo įstaigos darbo dezorganizavimas“ ir 241 straipsnio 2 dalyje „Kalinio pabėgimas“. BK 239 straipsnio 2 dalyje numatytoje nusikalstamos veikos sudėtyje tiesiogiai nenurodyta, kam tiksliai turi būti padaryta didelė turtinė žala, o 241 straipsnio 2 dalyje pažymėta, kad tokia žala turi būti padaryta asmens laikymo įstaigai (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000).

BK XXXVIII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai aplinkai ir žmonių sveikatai“ yra numatyta viena nusikalstama veika, kurios būtinuoju objektyvuoju požymiu yra padariniai, kurie suprantami kaip didelė turtinė žala. Svarbu pažymėti, kad šio skyriaus 271¹ straipsnio 1 dalyje „Neteisėtas disponavimas ozono sluoksnį ardančiomis medžiagomis ar jų mišiniais“ padariniai yra apibrėžti dvejopai, t. y. ir kaip didelė turtinė žala, kuri padaryta asmeniui, ir kaip didelė žala, kuri padaryta aplinkai (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000).

Didelė turtinė žala kaip nusikalstamų padarinių požymis taip pat įtvirtinta ir XXXIX skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai transporto eismo saugumui“. Šiame skyriuje analizuojami padariniai yra numatyti 278 straipsnio 1 dalyje „Transporto priemonių ar kelių, juose esančių įrenginių, netinkama priežiūra ar remontas“ –

pagrindinėje sudėtyje, taip pat 280 straipsnio 2 dalyje „Transporto priemonių ar kelių juose esančių įrenginių sugadinimas“ bei 281 straipsnio 2 dalyje „Kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimas“ – kvalifikuotose sudėtyse. Šiose normose pateiktose nusikalstamų veikų sudėtyse nėra tiksliai nurodyta, kam turi būti padaroma didelė turtinė žala, tačiau tokie padariniai turi atsirasti, norint pritaikyti šiuos straipsnius ir asmenis patraukti baudžiamojon atsakomybėn (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000).

Paskutinis BK skyrius, kuriame yra numatyta didelė turtinė žala kaip nusikalstamų padarinių požymis, yra XL skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai viešajai tvarkai“. Šio skyriaus 285 straipsnio 3 dalyje „Melagingas pranešimas apie visuomenei gresiantį pavojų ar ištikusią nelaimę“ šie padariniai numatyti pagrindinėje sudėtyje, kurioje taip pat nėra tiksliai apibrėžto asmenų rato, kam tokia žala turi būti padaryta (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000).

Atsižvelgus į tokį reglamentavimą, akivaizdu, kad visuose skyriuose yra numatytos skirtingos nusikalstamų veikų sudėty su itin skirtingais nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų objektais bei dalykais, todėl pažymėtina, kad didelės turtinės žalos požymis gali būti numatytas ne tik tose veikose, kurių objektas yra tiesiogiai susijęs su turtu, t. y. objektas yra nuosavybė, o dalykas atitinkamas turtas, bet taip pat ir tose veikose, kurių objektas yra sietinas su normalia ekonomikos ir verslo tvarka, finansų sistema, normalia laisvės atėmimo vietų veikla, ozono sluoksnio išsaugojimu, geležinkelių ir kelių eismo sauga bei vieša tvarka (Abramavičius et. al., 2009, p. 302-509) (Abramavičius et. al., 2010, p. 48-448).

Pažymėtina ir tai, jog baudžiamajame įstatyme yra įtvirtintas dvejetainis reglamentavimas sietinas su asmenimis, kuriems yra padaroma didelė turtinė žala. Vienuose BK straipsniuose yra aiškiai apibrėžta kam tiksliai turi būti padaroma didelė turtinė žala, pažymint, kad įstatyme yra pateiktas gausus asmenų ratas, t. y. priklausomai nuo nusikalstamos veikos sudėties, didelė turtinė žala gali būti padaroma valstybei ar Europos Sąjungos institucijai, tarptautinei viešajai organizacijai, kreditoriams, juridinio asmens dalyviui, laiduotojui, emitentui, rinkos dalyviui, asmens laikymo įstaigai, nukentėjusiajam asmeniui ar tiesiog kitam asmeniui. Kituose BK straipsniuose yra abstrakčiai nurodoma, kad baudžiamajai atsakomybei taikyti yra reikalinga, jog būtų atsiradę nusikalstami padariniai, t. y. didelė turtinė žala, tačiau nėra tiksliai nurodoma, kam tokia žala gali būti padaryta.

Svarbu atkreipti dėmesį, kad baudžiamajame įstatyme yra du straipsniai, kuriuose yra tiksliai apibrėžta, kas yra didelė turtinė žala. BK 212 straipsnio 1 dalyje įtvirtina, jog „šiame

skyriuje nurodyta didelė turtinė žala yra 150 MGL dydžio suma viršijanti žala“, tuo tarpu BK 224¹ straipsnio 3 dalyje pažymėta, kad „šio skyriaus 217, 218 straipsniuose nurodyta turtinė žala, turtinė nauda yra didelė, kai jos vertė viršija 250 MGL dydžio suma“. Tai reiškia, kad BK turime nustatytas dvi minimalias ribas, kurios žymi, nuo kada turtinė žala yra laikoma didelė. Tačiau svarbu pažymėti ir tai, kad šiose normose yra aiškiai nurodyta, jog tokios didelės turtinės žalos ribos yra taikomos tik atskiroms nusikalstamų veikų sudėtims, t. y. BK 212 straipsnio 1 dalis taikoma BK 204 straipsnio 1 daliai, 205 straipsnio 1 daliai, 206 straipsnio 2 ir 3 dalims, 207 straipsnio 2 daliai, 209 straipsniui ir 211 straipsniui, o BK 224¹ straipsnio 3 dalis taikoma tik BK 217 ir 218 straipsniams (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000).

BK 212 straipsnio 1 dalyje ir 224¹ straipsnio 3 dalyje nurodyto MGL rodiklio apibrėžimas yra pateikiamas 2008 m. gruodžio 19 d. Lietuvos Respublikos minimaliojo darbo užmokesčio dydžių, socialinės apsaugos išmokų ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio indeksavimo įstatymo pakeitimo įstatyme Nr. XI-87, kurio 4 straipsnyje įtvirtinta „teisės aktuose, reglamentuojančiuose nusikalstamų veikų ir administracinių teisės pažeidimų kvalifikavimą bei bausmių ir nuobaudų dydžių apibrėžimą ir apskaičiavimą, vartojamas rodiklis „minimalus gyvenimo lygis“ arba „MGL“ yra tapatus ir lygus baziniam bausmių ir nuobaudų dydžiui“, o 3 straipsnyje pažymima, jog „bazinis bausmių ir nuobaudų dydis – rodiklis, taikomas nusikalstamoms veikoms ir administraciniams teisės pažeidimams kvalifikuoti bei bausmių ir nuobaudų dydžiams apibrėžti ir apskaičiuoti“ bei „bazinį bausmių ir nuobaudų dydį tvirtina Lietuvos Respublikos vyriausybė“ (Lietuvos Respublikos minimaliojo darbo užmokesčio., 2008). Pagal 2017 m. rugpjūčio 30 d. Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimą Nr. 707 „Dėl Lietuvos Respublikos vyriausybės 2008 m. spalio 14 d. nutarimo Nr. 1031 „Dėl bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio patvirtinimo“ pakeitimo“ patvirtintas bazinis bausmių ir nuobaudų dydis nuo 2018 m. sausio 1 d. yra 50 eurų (Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimas Nr. 707, 2017). Tai reiškia, kad baudžiamajame įstatyme įtvirtinti MGL dydžiai gali būti keičiami pinigine išraiška – BK 212 straipsnio 1 dalyje nurodytas 150 MGL dydis yra lygus 7 500 Eur, o BK 224¹ straipsnio 3 dalyje nurodytas 250 MGL dydis yra lygus 12 500 Eur. Kaip jau minėta, šios dvi ribos yra minimalios ir tik jas viršijanti suma gali būti laikoma didele turtine žala pagal atitinkamus BK straipsnius.

Atkreiptinas dėmesys, kad 2008 m. spalio 14 d. Lietuvos Respublikos vyriausybė priėmė nutarimą Nr. 1031 „Dėl bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio patvirtinimo“, kuriuo nutarė patvirtinti bazinį bausmių ir nuobaudų dydį, kuris buvo lygus 130 litų (Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimas Nr. 1031, 2008). Lietuvoje 2014 m. balandžio 17 d.

priėmus Lietuvos Respublikos euro įvedimo Lietuvos Respublikoje įstatymą Nr. XII-828, pagal kurio 3 straipsnį „nuo euro įvedimo dienos euro tampa teisėta mokėjimo ir atsiskaitymo priemone Lietuvos Respublikoje“, iškilo būtinybė taikant euro ir lito perskaičiavimo kursą, pakeisti ir bazinį bausmių ir nuobaudų dydį (Lietuvos Respublikos euro įvedimo įstatymas, 2014). Dėl šios priežasties 2014 m. rugsėjo 3 d. Lietuvos Respublikos vyriausybė priėmė nutarimą Nr. 897 „Dėl Lietuvos Respublikos vyriausybės 2008 m. spalio 14 d. nutarimo Nr. 1031 „Dėl bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio patvirtinimo“ pakeitimo, kuriuo nutarė, jog nuo 2015 m. sausio 1 d. patvirtintas bazinis bausmių ir nuobaudų dydis buvo lygus 37,66 Eur (Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimas Nr. 897, 2014). Kaip jau minėta, šis dydis buvo dar kartą pakeistas 2017 m. rugpjūčio 30 d., nustatant, kad rodiklis yra lygus 50 Eur (Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimas Nr. 707, 2017). Atsižvelgus į tai, kad didelę turtinę žalą apibrėžiantis rodiklis iš esmės kito, kito ir didelės turtinės žalos ribos pagal BK 212 straipsnio 1 dalį ir 224¹ straipsnio 3 dalį. Pažymėtina, kad pagal BK 212 straipsnį iki 2018 m. sausio 1 d. didelė turtinė žala buvo lygi 5 649 Eur, o pagal 244¹ straipsnį – 9 415 Eur. Taigi piniginės išraiškos skirtumas tiek taikant BK 212 straipsnio 1 dalį, tiek 224¹ straipsnio 3 dalį buvo akivaizdus. Dėl šios priežasties atsirado nemažai chaoso, sprendžiant kokį tiksliai dydį taikyti atitinkamose baudžiamosiose bylose, kurios pateko į bylų sąrašą tuo metu, kai bazinis bausmių ir nuobaudų dydis kito. Šiuo atveju Lietuvos Respublikos teismai laikėsi vieningos praktikos. LAT formuodamas praktiką nurodė, kad MGL dydis yra ekonominis rodiklis, kurio nustatymas nėra priskiriamas baudžiamojo įstatymo reglamentavimo sričiai ir todėl BK 3 straipsnyje įtvirtintos baudžiamojo įstatymo galiojimo laiko atžvilgiu nuostatos netaikomos MGL dydį nustatančioms teisės normoms (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. sausio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-1-697/2019; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-88-303/2020). Taip pat pažymėjo, kad pagal nusistovėjusią praktiką BK 3 straipsnio 2 dalies nuostatos netaikomos tais atvejais, kai yra keičiamas MGL rodiklis arba užsienio ir nacionalinės valiutos kurso santykis. Kasacinis Teismas taip pat atkreipė dėmesį, kad šie dydžiai vertinami, atsižvelgiant į tai, kokie jie buvo veikos padarymo metu ir tokia praktika yra nuosekli ir ilgalaikė dėl visų nusikalstamų veikų sudėčių (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. kovo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-126-511/2019; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gegužės 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-120-895/2020). Tai reiškia, kad taikant BK 212 straipsnio 1 dalį ir 224¹ straipsnio 3 dalį, didelės turtinės žalos ribos priklauso nuo nusikalstamos veikos padarymo metu galiojusio bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio bei mažesnis rodiklis nėra taikomas remiantis BK 3 straipsniu.

2.3. Didelės turtinės žalos kaip vertinamojo pobūdžio padarinių atskleidimas ir vertinimas

BK 1 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad baudžiamasis kodeksas yra vientisas baudžiamasis įstatymas, kuris turi būti aiškinamas sistemiškai (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Tačiau nors BK 212 straipsnio 1 dalyje ir 224¹ straipsnio 3 dalyje ir yra numatytos didelės turtinės žalos ribos, įstatymų leidėjas aiškiai pažymėjo, kad šios ribos yra taikomos tik atitinkamoms normos, todėl akivaizdu, kad net ir sistemiškai taikant vientisą baudžiamąjį įstatymą šios normos negali būti taikomos kitiems BK straipsniams, kuriuose numatyta didelė turtinė žala kaip nusikalstamų padarinių požymis. Tai reiškia, kad likę baudžiamąjo įstatymo straipsniai, kurie nepatenka į BK 212 straipsnio 1 dalies ir 224¹ straipsnio 3 dalies taikymą, yra laikomi vertinamaisiais požymiais ir kiekvienoje baudžiamąjoje byloje nustatomi atskirai, atsižvelgiant į visas bylos aplinkybes (Abramavičius et. al., 2009, p. 390). Tai reiškia, kad teismas nagrinėdamas baudžiamąsias bylas susijusias su didele turtine žala kaip vertinamuoju požymiu, kiekvienu konkrečiu atveju nustato ar atitinkamą ekonominę išraišką galima didele turtine žala kaip nusikalstamų padarinių požymiu.

Visų pirma, nagrinėjant baudžiamąsias bylas susijusias su BK XXVIII skyriumi, pažymėtina, kad taikant BK 179 straipsnio 2 dalį ir nustatant didelės turtinės žalos kriterijų konkrečiu atveju yra atsižvelgiama į žalos piniginę išraišką, nukentėjusių asmenų turtinę padėtį, taip pat į tai, kokiam asmeniui, fiziniam ar juridiniam, žala padaryta (Abramavičius et. al., 2009, p. 305). Tokios nuomonės laikosi ir Lietuvos apeliacinis teismas, kuris nurodė, kad tokio tipo bylose nustatant didelės turtinės žalos požymio negalima sieti su BK 212 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta 150 MGL dydžio sumą viršijančia suma. Be kita ko, pažymėjo, kad kasacinio teismo formuojamoje praktikoje laikomasi pozicijos, kad dėmesys atkreipiamas į BK 190 straipsnyje numatytos turto vertės 250 MGL dydį, tačiau kadangi BK 179 straipsnio 2 dalyje nustatytas didelės turtinės žalos požymis yra vertinamasis, apie šį požymį kiekvienu konkrečiu atveju sprendžiama atsižvelgiant į žalos piniginę išraišką, nukentėjusiojo turtinę padėtį, į tai, ar žala padaryta fiziniam, ar juridiniam asmeniui bei kitas aplinkybes (Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. sausio 24 d. nuosprendis baudžiamąjoje byloje Nr. 1A-31-1076/2019). Taikant baudžiamąją atsakomybę pagal 181 straipsnio 2 dalį, svarbu atkreipti dėmesį, kad didelės turtinės žalos padarymas apima negautas pajamas, kurias asmuo būtų gavęs, jei nebūtų atlikti neteisėti veiksmai, žalą, kuri gali pasireikšti kaip nukentėjusio asmens turto netekimas bei sužalojimas, be kita ko, ir turėtas išlaidas (Abramavičius et. al., 2009, p. 327). Svarbu paminėti ir tai, kad vertinant ar žala yra didelė taip pat atsižvelgiama į žalos piniginę išraišką, nukentėjusio asmens turtinę

padėtį, išlaikytinių buvimą ir kitas bylai svarbias aplinkybes (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Teisėjų Senato nutarimas Nr. 43, 1996, p. 92). Analogiški kriterijai turi būti taikomi ir kitoms byloms, kuriose sprendžiama dėl baudžiamosios atsakomybės pagal XXVIII skyriaus straipsnius, kuriuose yra įtvirtintas didelės turtinės žalos požymis.

BK 239 straipsnio 2 dalyje numatytas vertinamasis požymis - didelė turtinė žala turi būti nustatinėjamas ir vertinamas atsižvelgiant į tai ar riaušių metu buvo griaujami ir deginami pastatai, patalpos, taip pat gadinamos ryšio ir signalizacijos priemonės bei tai, kokio dydžio sugadinimai, sunaikinimai buvo atlikti (Abramavičius et. al., 2010, p. 192). Pažymėtina, kad Lietuvoje nėra daug teismų praktikos, kurioje būtų taikoma baudžiamoji atsakomybė pagal šį straipsnį, o esamoje dažniausiai analizuojami kiti alternatyvūs nusikalstamos veikos objektyviosios pusės – padarinių požymiai, todėl didelės turtinės žalos nustatymo ir vertinimo kriterijai šiuo metu yra tik teorinio lygmens. Tokia pati situacija susiklosčiusi ir vertinant didelę turtinę žalą įtvirtintą BK 241 straipsnio 2 dalyje. J. Prapiesčio nuomone, šios nusikalstamos veikos sudėtyje įtvirtintas didelės žalos požymis taip pat turėtų būti suprantamas kaip laisvės atėmimo vietos ryšių, signalizacijų sistemų, apsaugos ir kitų techninių priemonių, pastatų, patalpų ir kitų objektų sunaikinimas ir sugadinimas (Abramavičius et. al., 2010, p. 197). Taigi, vertinant didelės turtinės žalos požymį, kai šis požymis įtvirtintas XXXIV skyriaus nusikalstamų veikų sudėtyse, turi būti atsižvelgiama į laisvės atėmimo įstaigoje esančių daiktų sugadinimą ir sunaikinimą, patalpų bei pastatų apgadinimą bei šių padarinių mastą.

Kalbant apie BK 271¹ straipsnio 1 dalį, pažymėtina, kad šis straipsnis baudžiamajame įstatyme buvo įtvirtintas tik 2010 m. liepos 15 d. priėmus 2010 m. liepos 2 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 271¹ straipsniu įstatymą Nr. XI-994 (Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo., 2010). Remiantis Lietuvos Teismų sistemoje pateikiamomis baudžiamųjų bylų nagrinėjimo ataskaitomis, kai bylų procesas vyksta pirmos instancijos teismuose, nuo 2010 m. iki 2021 m. Lietuvoje buvo nagrinėjamos vos aštuonios tokio pobūdžio bylos (Baudžiamųjų bylų nagrinėjimo ataskaitos, 2010-2021). Atsižvelgus į tai, akivaizdu, kad teismų praktikoje vis dar nėra suformuluotų didelės turtinės žalos vertinimo kriterijų tokio pobūdžio bylose, tačiau atsižvelgus į BK 271¹ straipsnio 1 dalyje įtvirtintą nusikalstamos veikos sudėtį, vertinant šį požymį, turėtų būti atsižvelgiama į aplinkai dėl disponavimo ozono ardančiomis medžiagomis padarytą žalos mastą, kuris turėtų būti nustatinėjamas sistemiškai vertinant 2002 m. rugsėjo 9 d. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro priimtą įsakymą Nr. 471 „Dėl aplinkai padarytos žalos atlyginimo dydžių apskaičiavimo metodikos patvirtinimo“, kuriame nurodyta, jog įsakyme pateikta metodika skirta įvertinti žalą aplinkai (jos

komponentams), kuri pasireiškia tolimesnėje ateityje (Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas, 2002).

Didelė turtinė žala kaip nusikalstamų padarinių požymis BK XXXIX skyriuje taip pat nustatytas kaip vertinamojo pobūdžio. BK 278 straipsnio 1 dalyje ir 280 straipsnio 2 dalyje įtvirtintose sudėtyse didelė turtinė žala yra suprantama ir vertinama panašiai. Didelę turtinę žalą šių straipsnių kontekste lemia įvairios aplinkybės, t. y. ar dėl netinkamos transporto priemonės ir (ar) kelių, juose esančių įrenginių remonto ir priežiūros keliuose esantys įrenginiai buvo tik sugadinti ar sunaikinti, taip pat kokiu mastu tai buvo padaryta, turi būti atsižvelgiama ir į kelių ir įrenginių piniginę vertę, kokios lėšos turės būti skiriamos jų remontui. A. Abramavičiaus nuomone, nustatant ar turtinė žala buvo didelė, reikėtų atsižvelgti į visai atitinkamos rūšies infrastruktūrai padarytą žalą bei į dydį žalos, kurią patyrė juridiniai ar fiziniai asmenys, besinaudojantys šia infrastruktūra (Abramavičius et. al., 2010, p. 420). XXXIX skyriuje 281 straipsnio 2 dalyje įtvirtintos nusikalstamos veikos sudėties kontekste, didelės turtinės žalos požymis suprantamas kaip nukentėjusiojo turto sugadinimas ar sunaikinimas įvykus eismo įvykiui, kurį sukelia nuo narkotikų, psichotropinių medžiagų ar alkoholio apsvaigęs asmuo. Šiuo atveju nustatinėjant ar turtinė žala yra didelė turi būti vertinamas nuostolių dydis, sugadinto turto vertė bei galimybė jį atkurti, nukentėjusiojo turtinė padėtis ir kt. (Abramavičius et. al., 2010, p. 433).

Paskutinis vertinamasis požymis susijęs su didele turtine žala yra įtvirtintas BK 285 straipsnio 3 dalyje. Šios nusikalstamos veikos sudėties aspektu, didelė turtinė žala gali kilti dėl įvairių priežasčių, t. y. įstaigos ar įmonės darbo nutraukimo, sumaišties metu sužaloto turto, specialių tarnybų didelių išlaidų, transporto priemonių eismo sutrikimo ir kt. Taigi didelė turtinė žala šiuo atveju gali būti tiek tiesioginiai nuostoliai, tiek ir negautos pajamos. Kadangi didelės materialinės žalos požymis šiuo atveju yra vertinamojo pobūdžio, apie jos mastą ir buvimą sprendžiama atsižvelgiant į susidariusios žalos ekonominę išraišką, žalą patyrusio asmens materialinę padėtį ir kitas bylai reikšmingas aplinkybes.

Visa tai apibendrinus, akivaizdu, kad didelė turtinė žala kaip vertinamasis požymis analizuojama atsižvelgiant į konkrečios bylos aplinkybes bei atskirus kriterijus, kurie priklauso nuo nusikalstamos veikos sudėties ir didelės turtinės žalos kaip nusikalstamų padarinių požymio pobūdžio. Pažymėtina, kad nors didelė turtinė žala BK įtvirtinta ir kaip vertinamasis požymis, tačiau visais atvejais ji yra apibrėžiama konkrečiu piniginiu ekvivalentu. Atsižvelgus į tai, siūlytina BK įtvirtinti penkis papildomus straipsnius, kuriuose būtų nustatytos didelės turtinės žalos minimalios ribos, taikomos tiems baudžiamojai įstatymo straipsniams, kurie nepatenka į BK 212 straipsnio 1 dalies ir 224¹ straipsnio 3 dalies taikymo sritį. Dėl šio magistro darbo objekto ir apimties konkrečios

penkių papildomų straipsnių redakcijos nebus pateikiamos, tačiau įstatymų leidėjas papildydamas BK naujais straipsniais, turėtų sistemiškai įvertinti ne tik dvi didelės turtinės žalos minimalias ribas (150 MGL ir 250 MGL), bet taip pat atsižvelgti ir į tai, kokiuose skyriuose ir kokioms konkrečioms nusikalstamų veikų sudėtimis šios ribos bus taikomos.

3. Didelė neturtinė žala

3.1. Didelės žalos, kuri nėra susijusi su turtu, samprata

Trečioji nusikalstamų padarinių rūšis yra siejama su žala, kuri nėra susijusi su turtu. Kaip minėta, nusikalstami padariniai gali būti tiek materialaus pobūdžio, t. y. fiziniai ir turtiniai padariniai, tiek ir nematerialaus pobūdžio, t. y. ta žala, kurios neįmanoma įvertinti atitinkamu piniginiu ekvivalentu (Švedas et. al., 2022, 211).

Pažymėtina, kad neturtinės žalos samprata kyla iš civilinės teisės. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 6.250 straipsnio 1 dalyje yra nurodyta, kad „neturtinė žala yra asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kita“ (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2000). Akivaizdu, kad CK pateikiamoje sąvokoje neturtinę žalą apibrėžiančių dalykų sąrašas nėra baigtinis, todėl neturtinė žala gali būti apibrėžiama ir kitų dalykų kontekste. Be kita ko, CK 6.250 straipsnio 1 dalyje yra nurodyta, kad visi šie dalykai yra teismo įvertinti pinigais (Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2000). Teismai analizuodami ir vertindami CK 6.250 straipsnio 1 dalį taip pat nurodo, jog „nustatyti neturtinės žalos požymiai yra vertinamieji, ir juos įvertina teismas nustatydamas neturtinės žalos dydį“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugsėjo 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-245/2008).

Baudžiamosios teisės doktrinoje taip pat pažymima, jog prie nematerialių padarinių yra priskiriama socialinė-politinė žala, kuri gali atsirasti referendumo teisės pažeidimų, piktnaudžiavimo tarnyba, rinkimų atvejais, taip pat moralinė žala, kuri atsiranda mirusiojo arba kapo niekinimo, šmeižto atvejais, ir organizacinė žala (Švedas et. al., 2022, p. 211). P. Veršekys taip pat nurodo, kad neturtines vertybes, kurioms gali būti padaroma nematerialinė žala, galima skirti į kelias grupes. Pirmajai grupei priskiriamos vertybės, susijusios su asmeninėmis neturtinėmis teisėmis, kurios užtikrina fizinį ir psichinį asmenybės vientisumą, t. y. sveikata, gyvybė, teisė į psichinę ir fizinę neliečiamybę, teisė laisvai pasirinkti gyvenamąją vietą, teisė į saugią aplinką ir kt. Antrąją grupę sudaro teisės, kurios užtikrina asmens individualumą visuomenėje, t. y. teisė į vardą ir atvaizdą, garbė, orumas, dalykinė reputaciją. Prie trečiosios grupės priskiriamos teisės, kurios užtikrina privataus gyvenimo neliečiamumą, t. y. būsto, laisvės neliečiamumas ir pan. Paskutinei grupei priklauso teisės, kurios užtikrina intelektualinės veikos rezultatų apsaugą (Veršekys, 2013, p. 215). A. Abramavičiaus nuomone, reikėtų atkreipti dėmesį, kad tokio pobūdžio

padariniai nėra taip konkrečiai apibrėžti, kaip turtiniai ar fiziniai padariniai, todėl jų turinys dažniausiai atskleidžiamas LAT jurisprudencijoje (Švedas et. al., 2022, p. 211).

Svarbu pažymėti ir tai, kad šiame skyriuje bus analizuojamas didelės žalos požymis, kaip vertinamasis mišraus pobūdžio požymis. Tai reiškia, kad skirtingai nei didelės turtinės žalos padariniai, kurie yra kiekybinio pobūdžio, didelė neturtinė žala, kaip mišrus vertinamasis požymis, turi būti analizuojama ir vertinama ne tik dydžio, bet ir kitų atpažinimo kriterijų kontekste. P. Veršekio nuomone, didelės žalos požymio turinys bei jo atskleidimas yra kur kas sudėtingesnis, kadangi žalos pobūdis siejamas ne vien su turtine jos išraiška (Veršekys, 2013, p. 214).

3.2. Didelė neturtinė žala Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse

BK straipsnių dispozicijose nurodyta, kad baudžiamajai atsakomybei kilti yra reikalingi padariniai – didelė žala, tiesiogiai nenaudojant tokių sąvokų kaip „didelė neturtinė žala“, „didelė nematerialinė žala“. Didelė žala kaip nusikalstamų padarinių požymis yra numatyta aštuoniolikoje skirtingų BK straipsnių, todėl lygiai taip pat kaip ir didelės turtinės žalos straipsnius, normas, kuriose numatyta didelė žala, galima suskirstyti į atitinkamas grupes pagal tai, kokiam skyriui straipsnis priklauso ir į kokį objektą yra kėsinamasi.

Pirmasis toks BK skyrius - XV skyrius „Nusikaltimai žmoniškumui ir karo nusikaltimai“. Šio skyriaus 106 straipsnyje „Saugomų objektų naikinimas, nacionalinių vertybių grobstymas, naikinimas ar gadinimas“ įtvirtintoje nusikalstamos veikos sudėtyje yra numatytas didelės žalos požymis, tačiau įstatymų leidėjas tiesiogiai nenurodo kam tiksliai tokia didelė žala turi būti padaryta (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000).

BK XVI skyriuje „Nusikaltimai Lietuvos valstybės nepriklausomybei, teritorijos vientisumui ir konstitucinei santvarkai“ yra reglamentuojamos dvi nusikalstamos veikos, kurių sudėtyse yra didelė žala kaip nusikalstamų padarinių požymis. BK 123 straipsnio 1 dalis „Piktnaudžiavimas oficialiais įgaliojimais“, kurioje įtvirtinta, kad didelė žala padaroma Lietuvos valstybei, ir 123¹ straipsnio 1 dalis „Tarptautinių sankcijų pažeidimas“, kurioje nurodyta, kad didelė žala padaroma Lietuvos valstybės interesams. Taigi, abejose pagrindinėse nusikalstamų veikų sudėtyse didelės žalos padarymas siejamas su jos padarymu Lietuvos valstybei (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000).

Dar vienas BK skyrius, kuriame yra nustatytas didelės žalos požymis yra BK XXX skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai“. Pažymėtina, kad šio baudžiamojo įstatymo skyriaus straipsniuose didelės žalos požymis

yra įtvirtintas kvalifikuotose sudėtyse, t. y. 196 straipsnio 2 dalyje „Neteisėtas poveikis elektroniniams duomenims“ ir 197 straipsnio 2 dalyje „Neteisėtas poveikis informacinei sistemai“. Nei BK 196 straipsnio 2 dalyje, nei 197 straipsnio 2 dalyje nėra nurodoma, kam tiksliai turi būti padaryta didelė žala (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000).

Atkreipiamas dėmesys, kad BK XXXI skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai ekonomikai ir verslo tvarkai“ yra nustatytos ne tik nusikalstamų veikų sudėty, kuriose yra numatyti didelės turtinės žalos požymiai, bet taip pat ir nusikalstamos veikos sudėtis su didelės žalos požymiu. BK 204 straipsnio 1 dalyje „Svetimo prekių ar paslaugų ženklo naudojimas“ yra įtvirtina, jog didelė žala padaroma pasinaudojant svetimu paslaugų ženklu (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Svarbu atkreipti dėmesį, kad šiuo atveju taip pat nėra nustatyto asmenų rato, kuriam padaroma žala, tačiau preziumuojama, kad tokia žala gali būti padaroma ne tik ženklo savininkui ar teisėtam ženklo naudotojui, bet taip pat ir kitiems susijusiems asmenims, pvz. vartotojams (Abramavičius et. al., 2009, p. 486).

Baudžiamojo įstatymo XXXIII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“ didelė žala kaip nusikalstamų padarinių požymis reglamentuojamas dvejose pagrindinėse nusikalstamų veikų sudėtyse. Tiek 228 straipsnio 1 dalyje „Piktnaudžiavimas“, tiek ir 229 straipsnyje „Tarnybos pareigų neatlikimas“ įstatymų leidėjas įtvirtino asmenų ratą, kuriems padaroma didelė žala, t. y. valstybė, Europos Sąjunga, tarptautinė viešoji organizacija, juridinis ar fizinis asmuo (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000).

Šeštasis baudžiamojo įstatymo skyrius, kuriame yra nustatytas didelės žalos požymis, tai XXXVIII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai aplinkai ir žmonių sveikatai“. Šiame skyriuje yra keturi straipsniai, kuriuose ne tik įtvirtintas analizuojamas vertinamasis požymis, bet taip pat ir numatyti asmenys bei dalykai, kuriems tokia žala yra padaroma. Visų pirma BK 270 straipsnyje „Aplinkos apsaugos arba gamtos išteklių naudojimo arba statinių, kuriuose naudojamos ar saugomos pavojingos medžiagos arba kuriuose yra potencialiai pavojingų įrenginių vykdoma pavojinga veikla, priežiūros ar naudojimo taisyklių pažeidimas“ yra dvi atskiros dalys, kuriose yra numatytos atskiros nusikalstamų veikų sudėty su didelės žalos kaip nusikalstamų padarinių požymiais. Atkreiptinas dėmesys, kad abejose dalyse nustatyta, jog didelė žala padaroma orui, žemei, vandeniui, gyvūnams ar augalams. BK 271¹ straipsnio 1 dalyje įstatymų leidėjas įtvirtino išskirtinę nusikalstamos veikos sudėtį, kurioje numatyta ne tik didelė turtinė žala asmeniui, bet taip pat ir didelė žala, kuri padaroma aplinkai. BK 272 straipsnio 1 dalyje „Neteisėtas medžiojimas ar žvejybos arba kitoks laukinės gyvūnijos išteklių naudojimas“ nurodyta,

kad didelė žala padaroma gyvūnijai, o 3 dalyje įtvirtina, jog tokia žala padaroma saugomų rūšių laukinių gyvūnų rūšies apsaugos būklei. Be kita ko, didelė žala kaip nusikalstami padariniai yra numatyti ir BK 274 straipsnio 1 dalyje „Neteisėtas saugomų laukinių augalų, grybų ar jų dalių rinkimas, naikinimas, realizavimas ar kitoks disponavimas jais“. Baudžiamoji atsakomybė pagal šį straipsnį kyla asmeniui, kai šis didelę žalą padaro saugomų rūšių laukinių augalų ar grybų rūšies apsaugos būklei. Taigi, akivaizdu, kad šiame skyriuje didelė žala yra padaroma asmenims ir dalykams, priklausomai nuo nusikalstamos veikos sudėties objekto (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000).

BK XLII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valdymo tvarkai“ yra nustatyta viena nusikalstama veika, kurios sudėtyje yra didelės žalos požymis. BK 294 straipsnio 1 dalyje „Savavaldžiavimas“ įtvirtina, jog didelė žala yra padaroma asmens teisėms ar teisėtiems interesams (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000).

Paskutinis baudžiamojo įstatymo skyrius, kuriame turime reglamentuojamą didelės žalos kaip nusikalstamų padarinių požymį – XLIII skyrius „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valdymo tvarkai, susiję su dokumentų ar matavimo priemonių klastojimu“. Šio skyriaus 300 straipsnio 3 dalyje „Dokumento suklastojimas ar disponavimas suklastotu dokumentu“, 301 straipsnio 2 dalyje „Antspaudo, spaudo ar blanko suklastojimas“, 302 straipsnio 2 dalyje „Antspaudo, spaudo ar dokumento pagrobimas arba pagrobtojo panaudojimas“, 302¹ straipsnio 2 dalyje „Įrangos antspaudams, spaudams, dokumentams ar griežtos atsakomybės blankams klastoti gaminimas, laikymas, gabenimas, siuntimas ar realizavimas“ didelės žalos požymis numatytas kvalifikuotose nusikalstamų veikų sudėtyse. BK 303 straipsnio 1 dalyje „Antspaudo, spaudo ar dokumento sunaikinimas, sugadinimas arba paslėpimas“ didelė žala kaip nusikalstamų padarinių požymis numatyta pagrindinėje sudėtyje. Atkreipiamas dėmesys, kad nagrinėjant XLIII skyriuje įtvirtintas nusikalstamų veikų sudėtis, pastebėta, kad BK 301 straipsnio 2 dalyje, 302 straipsnio 2 dalyje, 302¹ straipsnio 2 dalyje nustatyta, jog didelė žala padaroma valstybei arba fiziniam ar juridiniam asmeniui.

Išanalizavus tokį didelės žalos reglamentavimą BK, akivaizdu, jog šis požymis gali būti nustatytas labai įvairiose nusikalstamų veikų sudėtyse, kurių objektai yra iš esmės skirtingi, t. y. didelė žala kaip nusikalstamų padarinių požymis gali būti nustatyta ne tik nusikalstamose veikose, kurių objektas yra visuotinai pripažintina kariavimo tvarka ar valstybės saugumas ir autoritetas, bet taip pat ir Lietuvos Respublikos interesai, elektroninių duomenų saugumas, informacinių sistemų tvarkingas funkcionavimas, prekių ir paslaugų ženklų naudojimo tvarka, normali valstybės, savivaldybės ir kitų institucijų veikla, aplinkos apsaugos ir ekologinio saugumo pagrindai, laukinių gyvūnų apsauga ir

racionalus jų išteklių naudojimas, disponavimo augalais tvarka, asmens teisių ir pareigų įgyvendinimo tvarka, dokumento teisinės apyvartos funkcionalumas ir patikimumas (Abramavičius et. al., 2009; Abramavičius et. al., 2010).

Svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, kad didelė žala gali būti padaroma itin skirtingiems asmenims ir dalykams, kuriuos galima skirstyti į dvi grupes, t. y. didelė žala padaroma asmenims, kurie BK apibrėžiami šiomis sąvokomis – Lietuvos valstybė, valstybė, Europos Sąjunga, tarptautinė viešoji organizacija, juridinis ar fizinis asmuo (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Prie antrosios grupės turi būti priskiriami tokie objektai: Lietuvos valstybės interesai, oras, žemė, vanduo, gyvūnai, augalai, aplinka, gyvūnija, saugomų rūšių laukinių gyvūnų rūšies apsaugos būklė, saugomų rūšių laukinių augalų ar grybų rūšies apsaugos būklė, asmens teisės ir teisėti interesai. BK taip pat yra normų, kurių nusikalstamų veikų sudėtyse nėra tiesiogiai įvardijama kam didelė žala padaroma (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000).

Pažymėtina, kad skirtingai nei didelės turtinės žalos atveju, baudžiamajame įstatyme nėra nei vieno straipsnio, kuriame būtų nustatytos ar paaiškintos didelės neturtinės žalos ribos. Tai reiškia, kad didelė žala kaip nusikalstamų padarinių požymis yra vertinamojo pobūdžio ir dėl šios priežasties kiekvienu atveju turi būti nustatinėjama ir vertinama atsižvelgiant į konkrečios baudžiamosios bylos aplinkybes.

3.3. Didelės neturtinės žalos kaip vertinamojo pobūdžio požymio atskleidimas ir vertinimas

Atsižvelgus į tai, kad didelės žalos požymis įtvirtintas skirtinguose baudžiamąjo įstatymo skyriuose, galima teigti, kad didelės neturtinės žalos požymio turinys ir vertinimo kriterijai ypač priklauso nuo atitinkamos nusikalstamos veikos sudėties. Pažymėtina, kad šio požymio turinys ir vertinimo kriterijai yra atskleidžiami ne tik baudžiamosios teisės doktrinoje, bet taip pat ir teismų formuojamoje jurisprudencijoje. P. Veršekio nuomone, teismų praktika, kurioje yra atskleidžiamas didelės neturtinės žalos požymis, atskirų kategorijų bylose netolygiai išplėtota (Veršekys, 2013, p. 215). Baudžiamųjų bylų susijusių su straipsnių, kuriuose yra numatyta didelė žala, analizė parodė, jog teismų praktika tokio pobūdžio bylose iš tiesų yra skirtingai išplėtota, kadangi BK yra straipsnių, kurie praktikoje netaikomi arba taikomi nedažnai. Jurisprudencijos netolygumas gali būti siejamas ir su tuo, kad kai kurie BK straipsniai, pvz. BK 300 straipsnis, yra taikomi mechaniškai kartu su kitomis nusikalstamų veikų sudėtimis, taip paliekant straipsnyje įtvirtinto didelės žalos požymio atskleidimą ir atitinkamų kriterijų nustatymą už bylos nagrinėjimo ribų. Būtent

šios priežasties lėmė, kad tolimesnėje darbo dalyje didelė žala kaip vertinamasis požymis bus atskleidžiama ne tik per nacionalinių teismų jurisprudenciją, bet taip pat ir baudžiamosios teisės doktriną.

Visų pirma, pažymėtina, kad Lietuvoje nėra daug teismų praktikos, kurioje baudžiamoji atsakomybė asmeniui kiltų pagal BK 106 straipsnyje įtvirtintą nusikalstamos veikos sudėtį. Tačiau doktrinoje yra pateikiami keli vertinimo kriterijai į kuriuos turėtų būti atsižvelgiama nustatinėjant ar padaryta žala yra didelė. G. Švedo nuomone, vertinant ar atitinkamas grobstymas padarė didelės žalos, reikia įvertinti ne tik išgrobstytų vertybių materialinę vertę, tačiau atsižvelgti ir į jų kultūrinę vertę, reikšmę, kiekį ir kitas bylos aplinkybes (Abramavičius et. al., 2009, p. 57). Tai reiškia, kad taikant BK 106 straipsnį ir nustatinėjant objektyvųjį požymį – didelę žalą, esminę reikšmę turi ne tik išgrobstytų vertybių materialinė vertė, bet ir jų kiekis bei reikšmė visuomenei.

Kaip jau minėta, BK XVI skyriuje yra reglamentuojamos dvi nusikalstamos veikos, kurių sudėtyse yra numatytas didelės žalos požymis. Šiuo atveju nustatinėjant padarinius įtvirtintus baudžiamojo įstatymo 123 straipsnyje, svarbu atkreipti dėmesį, kad jie gali būti tiek materialaus ar negautos naudos pavidalo, t. y. turtiniai padariniai, tačiau gali būti ir politiniai, valstybės įvaizdžio sugadinimo ir kt. (Abramavičius et. al., 2009, p. 98). Tai reiškia, kad nagrinėjant tokio pobūdžio bylas, turi būti atsižvelgiama ne tik į galimai padarytą turtinę žalą, tačiau įvertintos ir kitos bylos aplinkybės, susijusios su valstybės politiniu kontekstu. Tuo tarpu, baudžiamosios teisės doktrinoje nurodoma, kad sprendžiant ar buvo padaryta didelė žala Lietuvos interesams pagal BK 123¹ straipsnio 1 dalį, labiausiai tikėtina, kad tokiais atvejais žala bus politinė. J. Nociaus nuomone nustatinėjant didelės žalos Lietuvos interesams faktą, turi būti atsižvelgiama į valstybės įvaizdžio, tarptautinių santykių pablogėjimą, valstybės institucijų veiklos sutrikdymą bei mastą. Be kita ko, mokslininkas taip pat pažymi, kad dėmesys turi būti kreipiamas ne į kiekvieną padarinį atskirai, tačiau į padarinių, kurie buvo sukelti dėl konkretaus tarptautinių sankcijų pažeidimo, visumą (Abramavičius et. al., 2009, p. 101).

Baudžiamojo įstatymo XXX skyrius yra siejamas su nusikaltimais elektroninių duomenų ir informacinių sistemų saugumui. Baudžiamajame moksle laikomasi nuomonės, jog taikant 196 straipsnio 2 dalį, padaroma žala gali būti įvairi, t. y. socialinio, moralinio, turtinio pobūdžio ir kt. R. Mockevičiaus nurodo, kad šiuo atveju žala priklauso nuo to, kokio pobūdžio duomenys yra sugadinami, sunaikinami, pakeičiami ar kokiu būdu yra apribojamas naudojimas. Svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, kad tokio pobūdžio bylose nustatinėjant didelės žalos požymį reikia įvertinti ne tik minėtų duomenų pobūdį, bet taip pat ir jų kiekį, statusą, nukentėjusio asmens ypatybes (Abramavičius et. al., 2009, p. 422).

Pažymėtina, kad teismų praktika, nustatant objektyvios pusės požymį – didelę žalą, tokio pobūdžio bylose nėra išplėtotą, tačiau žemesnės instancijos teismai nagrinėdami bylas, kuriose yra taikoma BK 196 straipsnio 3 dalis, taip pat pažymi, kad žalos dydis yra vertinamasis požymis, kurį lemia konkrečios nusikalstamos veikos aplinkybės, kurios yra minimos doktrinoje, bei bendrieji baudžiamosios atsakomybės principai (Kauno apygardos teismo 2016 m. gruodžio 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-477-498/2016). Kalbant apie BK 197 straipsnio 2 dalį, R. Mockevičius pažymi, jog didelės žalos požymio nustatymą ir vertinimą lemia tokios konkrečios nusikalstamos veikos aplinkybės: informacinės sistemos darbo nutraukimo ar sutrikdymo trukmė, pačios sistemos reikšmingumas, t. y. ar tai valstybinė sistema, ar registras, ar kt. (Abramavičius et. al., 2009, p. 428). LAT taip pat nurodė, kad BK 197 straipsnyje įtvirtintas žalos dydis yra vertinamasis požymis, kuris nustatomas atsižvelgiant į bendruosius baudžiamosios atsakomybės principus ir konkrečios nusikalstamos veikos aplinkybes, o ar padaryta žala laikytina didele, kiekvienu konkrečiu atveju sprendžia būtent teismas. Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, jog BK 197 straipsnyje nurodytos žalos (nepriklausomai nuo jos dydžio) turinį sudaro ne tik turtinė, bet ir neturtinė žala. Nagrinėdamas tokio pobūdžio bylą teismas konstatavo, jog tokio pobūdžio bylose turtinė žala negali būti tapatinama su BK 212 straipsnio 1 dalyje nurodytu 150 MGL dydžio kriterijumi, o neturtinė žala turi būti nustatinėjama atsižvelgiant ir įvertinant tokias baudžiamosios bylos aplinkybes: keliems internetiniams tinklapiams buvo padarytas poveikis, koks yra internetinių sistemų pobūdis (visuomenės informavimas ir pan.), ar dėl šių internetinių sistemų darbui sukeltų problemų sutriko ir kitų sistemų veikimas ar funkcionavimas, kiek laiko truko intensyvus sistemų darbo sutrikimas, kokios priemonės panaudotos informacinių sistemų sutrikdymui ir kt. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-188-489/2015). Atsižvelgus į tai, akivaizdu, kad nagrinėjant baudžiamąsias bylas susijusias su elektroniniais duomenimis ir informacinėmis sistemomis, didelės žalos požymis ir jo nustatymo kriterijai yra siejami su duomenų ir informacinių sistemų reikšme, kiekiu, daromo poveikio trukme, naudotomis priemonėmis, sutrikdymo mastu.

BK 204 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas požymis didelė žala, gali būti nagrinėjamas dviem aspektais – kaip turtinė ir neturtinė žala. Kalbant apie didelę žalą, kaip apie turtinę žalą, šio straipsnio kontekste paminėtina, jog 212 straipsnio 1 dalyje yra nustatytos turtinės žalos ribos, t. y. nurodoma, kad didelė turtinė žala šiame skyriuje yra 150 MGL (7 500 Eur) dydžio sumą viršijanti žala (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Kiek sudėtingiau yra vertinti ar BK 204 straipsnio 1 dalies atveju padaryta žala yra didelė neturtinė žala. Doktrinoje laikomasi nuomonės, kad jei žala yra neturtinio pobūdžio, t. y.

reputacijai, prestižui padaryta žala, ji turi būti vertinama atsižvelgiant į ženklo ir jo savininko žinomumą, nukentėjusį asmenį, paslaugų ar prekių pobūdį, neteisėtumo pobūdį ir mastą ir kitas bylai reikšmingas aplinkybes (Abramavičius et. al., 2009, p. 486). LAT taip pat pažymėjo, kad BK 204 straipsnio 1 dalies dispozicija sukonstruota vartojant jungtukus, kurie turi skiriamąją, o ne jungiamąją reikšmę, todėl baudžiamojo įstatymo 204 straipsnio 1 dalies dispozicijoje, aiškinant ją vertinamųjų požymių „didelis kiekis“ ir „didelė žala“ aspektu, numatytos dvi nusikalstamų veikų sudėtys, t. y. tas, kas neturėdamas leidimo svetimu prekių ženklu pažymėjo didelį prekių kiekį ar pateikė jas realizuoti, ir tas, kas pasinaudojo svetimu paslaugų ženklu ir dėl to padarė didelės žalos (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. sausio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-28-303/2017). Tai reiškia, kad aiškinant ir vertinant didelės žalos požymį, taip pat svarbu atskirti nusikalstamos veikos dispozicijoje nurodytus atskirus vertinamuosius požymius, t. y. didelę žalą ir didelį kiekį.

Baudžiamoji atsakomybė už BK 228 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos nusikalstamos veikos padarymą taip pat gali būti taikoma tik nustačius didelės žalos požymį, kuris yra vertinamasis, pažymint, kad teismų praktika, tokio pobūdžio bylose yra viena išsamiausių (Veršekys, 2013, p. 215). Atsižvelgus į tai, kad BK 228 straipsnyje nustatytas didelės žalos požymis taip pat yra mišraus pobūdžio, reikėtų nurodyti, kad didelė žala šiuo atveju taip pat gali būti tiek turtinė, tiek neturtinė. LAT tokio pobūdžio bylose yra suformulavęs turtinės ir neturtinės žalos sąvokas, t. y. kasacinio teismo jurisprudencijoje nurodoma, kad „turtine žala pripažįstamas turto netekimas arba sužalojimas, turėtos išlaidos (tiesioginiai nuostoliai), negauta nauda ar negautos pajamos, kurios būtų gautos, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų ar neveikimo. Kitokio pobūdžio žala – fizinė, moralinė, organizacinė ar kito neturtinio pobūdžio žala, padaryta teisės ginamoms ir saugomoms nematerialioms vertybėms – asmens sveikatai, garbei, orumui, juridinio asmens reputacijai, valstybės tarnybos autoritetui ir pan.“ (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. vasario 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-23-1073/2020). Teismas ne kartą pažymėjo, kad tais atvejais, kai veikos kvalifikavimas yra siejamas su galimai padarytos turtinės žalos dydžiu, turi būti nustatytas ir apskaičiuotas realus turtinės žalos dydis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-215-303/2021). Kasacinis teismas taip pat konstatavo, kad vertinant turtinės žalos tikrumą, reikia atsižvelgti į visumą objektyvių veikos padarymo aplinkybių, be kita ko, į tai, kaip buvo panaudotas turtas, kieno tiksliai interesais veikė asmuo, koks buvo padarytų pažeidimų mastas bei pobūdis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-59-495/2021). Svarbu pažymėti, kad ne visais atvejais piktnaudžiavimas tarnyba sukelia

konkrečius turtinio pobūdžio padarinius, dažnai tokie padariniai yra tik išvestiniai iš neturtinės žalos padarinių. Kasacinio teismo jurisprudencijoje pažymima, kad pagal BK 228 straipsnį didelė žala pripažįstama žala, kuri padaryta valstybei ar jos institucijoms dėl Konstitucijos įtvirtintų vertybių pažeidimų. Tokio pobūdžio bylose yra suformuluoti šio vertinamojo pobūdžio požymio atskleidimo kriterijai, t. y. LAT nurodo, kad turi būti atsižvelgiama į pažeistų interesų teisinės apsaugos ypatybes, nukentėjusiųjų skaičių, kilusios žalos pobūdį, kaltininko einamų pareigų svarbą, nusikalstamos veikos trukmę, padarytos veikos neigiamą poveikį institucijai, kurioje dirba kaltininkas, reputacijai, valstybės autoritetui ir pan. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. spalio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-415-697/2015; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. birželio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-183-628/2022). Kaip vienas iš plačiausiai aptarinėjamų kriterijų, tokio pobūdžio bylose yra rezonanso sukėlimas. LAT yra nurodęs, kad rezonansas (atgarsis) nėra būtinas aptariamoms nusikalstamos veikos sudėties požymis, tačiau į jį gali būti atsižvelgiama dėl baudžiamosios atsakomybės taikymo, t. y. žiniasklaidos dėmesys nagrinėjant bylą gali būti kaip antraeilis, papildomas požymis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-226-976/2020). Be kita ko, kasacinis teismas akcentuoja, jog turi būti sukeltas ypatingas/didelis rezonansas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. lapkričio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-296-511/2016; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. vasario 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-23-1073/2020). Tačiau svarbu pažymėti ir tai, kad kasacinis teismas yra nurodęs, kad didelė žala valstybei gali būti padaroma veiksmis, kurie nėra plačiai nušviečiami žiniasklaidos priemonėse, nesukelia rezonanso, kurie trunka trumpą laiką, kuriais pažeidžiamos fizinių asmenų teisės ir laisvės, tačiau lemia valdžios įstaigoms priskirtų funkcijų neatlikimą, kuris kelia grėsmę valstybės valdymo tvarkai, jos finansų sistemai ir ekonomikai ir pan. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gegužės 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-2-895/2017). Pažymėtina, kad didelės žalos požymis įtvirtintas ir kitoje XXXIII skyriaus nusikalstamos veikos sudėtyje – BK 229 straipsnyje. Šiuo atveju žalos sąvoka bei didelės žalos požymis, kuris taip pat yra būtinas baudžiamajai atsakomybei pagal BK 229 straipsnį kilti, aiškinamas ir suprantamas kaip ir BK 228 straipsnio atveju (Teismų praktikos bylose dėl nusikaltimų..., 2022).

Kaip jau minėta, BK XXXVIII skyrius yra specifinis, kadangi didelė žala kaip nusikalstamų padarinių požymis padaroma specifiniams objektams, t. y. aplinkai, orui, žemei, vandeniui, gyvūnams, augalams ir kt. (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Teismų jurisprudencijoje pažymima, kad sprendžiant bylas susijusias su

BK 270 straipsnio taikymu, objektyvusis požymis „didelė žala“ yra vertinamasis ir jo nustatymas yra tiesiogiai susijęs su aplinkos apsaugos taisyklių pažeidimo šiurkštumu. Taigi, tokio pobūdžio bylose nustatinėjant ir taikant didelės žalos požymį reikia įvertinti aplinkos apsaugos taisyklių pažeidimo pobūdį, žalos ekosistemai dydį ir pobūdį, gamtos objektų, kuriems padaroma žala, vertingumą, žalos mastą bei galimybę atkurti tai, kas buvo sugadinta, sunaikinta, taip pat materialinių nuostolių dydį (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-169-689/2018; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. balandžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-57-489/2020). Taikant BK 272 straipsnį LAT konstatavo, kad didelės žalos požymis negali būti suvedamas vien į sužvejoto laimikio dydžio apskaičiavimą, t. y. žuvų kiekį, vertę turtine išraiška ir pan. Šiuo atveju privalu atsižvelgti ir į kitas bylos aplinkybes, reikšmingas vertinant gyvūnijai padarytą žalą. Kasacinis Teismas nurodė, kad svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, kiek laiko ir kokio dydžio teritorijoje buvo daroma nusikalstama veika, koks buvo nusikalstamos veikos būdas, kokie natūralūs biologiniai procesai buvo sutrikdyti (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. balandžio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-376/2006). Baudžiamosios teisės doktrinoje nurodoma, kad nagrinėjant bylas susijusias su BK 274 straipsnio taikymu, nustatant didelės žalos požymį, būtina atsižvelgti ne tik į materialinių nuostolių dydį, tačiau ir į žalos ekosistemai dydį bei pobūdį, poveikį patyrusių laukinių grybų ir augalų vertingumą bei kiekį ir kitas bylai reikšmingas aplinkybes. Apibendrinus galima teigti, kad XXXVIII skyriuje įtvirtintose nusikalstamų veikų sudėtyse didelės žalos požymis sietinas ne tik su pinigine žalos išraiška, bet taip pat atsižvelgiama ir į ekosistemoms ir jų procesams padarytą žalą, jos mastą bei reikšmingumą.

Baudžiamosios teisės doktrinoje nurodoma, kad taikant BK 294 straipsnio 1 dalį ir vertinant šios nusikalstamos veikos sudėties padarinių požymį – didelę žalą, reikia atsižvelgti į tokias aplinkybes, kaip turtinę nukentėjusiojo padėtį bei jam padarytos žalos turtinę išraišką, fizinės žalos padarymo buvimą ar nebuvimą, pažeistų teisių svarbą, moralinį veikos aspektą ir kt. (Abramavičius et. al., 2010, p. 494). Be kita ko, teismų praktikoje taip pat pažymima, jog neturtinio pobūdžio žala, tokio tipo bylose, paprastai pripažįstama didele, jeigu ji patiriama dėl Konstitucijoje įtvirtintų teisių ir laisvių pažeidimo. Kasacinis teismas taip pat konstatuoja, jog sprendžiant ar kaltininkas savo veiksmais padarė didelę nematerialaus pobūdžio žalą asmens teisėtiems interesams ir teisėms, reikia įvertinti kaltininko galimybę šiuos padarinius suvokti (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. balandžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-215/2009). P. Veršekio nuomone, be minėtų didelės žalos atskleidimo kriterijų, taip pat

galima priskirti ir specifinius kriterijus, tokius kaip „padarytos veikos pobūdis – ar padaryti teisėti ar aiškiai neteisėti veiksmai“ (Veršekys, 2013, p. 216).

BK XLIII skyrius yra susijęs su nusikaltimais ir baudžiamaisiais nusižengimais valdymo tvarkai, kurie siejami su dokumentų ar matavimo priemonių klastojimu. R. Aliukonienės, E. Sinkevičiaus ir G. Švedo nuomone, taikant šio skyriaus nusikalstamų veikų sudėtis, kuriose įtvirtintas didelės žalos požymis, dėl tokios žalos dydžio kiekvienu konkrečiu atveju sprendžia teismas, atsižvelgdamas į tokios žalos pobūdį, žalos pašalinimo ir atkūrimo galimybes, pažeistos vertybės pobūdį ir mastą. Mokslininkai taip pat nurodo, kad šiame skyriuje vartojamos sąvokos „didelė žala“ turinį sudaro bet kokio pobūdžio neturtinė ir turtinė žala (Abramavičius et. al., 2010, p. 517). Pažymėtina, kad nagrinėjant bylas susijusias konkrečiai su BK 300 straipsnio 3 dalies taikymu, išryškėja problema, kadangi teismų praktikoje nėra nustatytų konkrečių kriterijų, kurie padėtų atskleisti didelės nematerialinės žalos turinį tokio pobūdžio bylose. Atkreiptinas dėmesys, kad daugeliu atvejų BK 300 straipsnio 3 dalis yra taikoma kaip sutaptis su kitais baudžiamojo įstatymo straipsniais, pvz. BK 228 straipsniu. Tokiu atveju, didelės žalos požymis yra nustatinėjamas kartu su piktnaudžiavime nustatytais padariniais ir BK 300 straipsnio 3 dalis taikoma mechaniškai, t. y. kartu su dokumento klastojimu asmeniui inkriminuojamas ir piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi, kuris sukėlė didelę žalą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-155-942/2019; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. liepos 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-161-693/2019). Akivaizdu, kad XLIII skyriuje įtvirtinto didelės neturtinės žalos požymio atskleidimo ir vertinimo kriterijai yra daugiau teorinio pobūdžio, o teismų praktikoje šio skyriaus normos daugiau yra taikomos mechaniškai, t. y. didelės žalos požymis atskleidžiamas per sutaptį su kitais BK straipsniais.

Visa tai apibendrinus galima teigti, jog didelės neturtinės žalos požymis, skirtingai nei didelės turtinės žalos požymis yra kur kas abstraktesnio pobūdžio ir dėl šios priežasties sudėtingiau inkriminuojamas (Veršekys, 2013, p. 218). Didelės neturtinės žalos požymio atskleidimo kriterijai ne visų nusikalstamų veikų sudėčių kontekste yra aiškūs ir konkretūs, o egzistuojančioje teismų praktikoje ne visais atvejais pateikiami išsamūs argumentai ir motyvai dėl didelės neturtinės žalos kaip nusikalstamų padarinių požymio taikymo. Tačiau LAT praktikoje galima rasti atskirų kategorijų bylas, kuriose didelės neturtinės žalos kaip vertinamojo pobūdžio požymio nustatymas ir vertinimas yra aiškus ir nekeliantis didesnių problemų.

4. Didelės žalos požymis užsienio valstybių teisėje

Siekiant visapusiškai ir išsamiai atskleisti šio darbo temą, reikšminga analizuoti ir kitų šalių baudžiamąją teisę bei joje įtvirtintus vertinamuosius požymius, kurie bent iš dalies yra susiję su didelės žalos požymiu. Šioje darbo dalyje bus analizuojama ir vertinama skirtingų teisinių tradicijų šalių baudžiamoji teisė, nagrinėjami šių valstybių baudžiamieji įstatymai bei teismų praktika didelės žalos kontekste.

4.1. Didelės žalos požymis Vokietijos baudžiamoji teisė

Vokietijos teisė yra priskiriama civilinės teisės tradicijai, dar vadinamai kontinentinės teisės tradicija (Veršekys, 2013, p. 169). Ši teisės tradicija susiformavo kontinentinėje Europoje perimant bei atitinkamai pritaikant romėnų teisę, t. y. kontinentinės teisės tradicija iki šiol yra modeliuojama pagal romėnų teisę, ne tik naudojant romėnų teisės sąvokas, bet taip pat ir svarbiausių normų formuluotes (Baublys et. al., 2012, p. 60). Literatūroje nurodoma, kad civilinės teisės tradicija, pasižyminti specifiniu polinkiu abstrahuoti teisės normas, ištisas normų grupes sujungia į gerai suskaidytą sistemą ir galiausiai sukuria juridines konstrukcijas. K. Miliauskaitės nuomone, pirminis teisės šaltinis kontinentinės teisės tradicijos valstybėse yra teisės aktai, sudarantys atitinkamą hierarchinę struktūrą (Baublys et. al., 2012, 61). Vokietijos teisės aktų sistemos viršuje yra Vokietijos Konstitucija (*vok. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland - GG*), o po jos - žemesnės juridinės galios teisės aktai, tarp kurių ir Vokietijos baudžiamasis kodeksas (*vok. Strafgesetzbuch - StGB*) (toliau – Vokietijos BK).

Vokietijos BK, kaip ir BK, sudaro bendroji ir specialioji dalys, tačiau pastebėtina, kad Vokietijos BK apimtis yra kur kas didesnė, nei BK (Veršekys, 2013, 169). Atkreiptinas dėmesys, kad šioje dalyje analizuojamas ne originalus Vokietijos BK, tačiau Vokietijos federalinės teisingumo ministerijos internetiniame puslapyje M. Bohlander pateiktas baudžiamojo įstatymo vertimas į anglų kalbą, kuris yra pataisytas ir reguliariai atnaujinamas (Vokietijos federalinė teisingumo ministerija, 2023). Išanalizavus Vokietijos baudžiamajame įstatyme vartojamas sąvokas, kurios yra sietinos su BK vartojamu didelės žalos požymiu, nustatyta, jog Vokietijos baudžiamajame įstatyme vartojamos tokios sąvokos kaip „rimta/didelė žala“ (angl. tekste „serious damage“), „didelė žala“ (angl. tekste „significant/substantial damage“), tačiau pažymėtina, jog šie požymiai ne visais atvejais apibūdina padarytą žalą turtui ar neturtinę žalą (Vokietijos baudžiamasis kodeksas, 1998).

Analizuojant Vokietijos BK pastebėta, jog daugeliu atvejų sąvoka „rimta/didelė žala“ yra vartojama siekiant apibrėžti žalą, gresiančią ar padarytą asmens sveikatai. Tai reiškia, kad kiek kitaip nei BK, kuriame sveikatai padaryti sužalojimai yra apibrėžiami kaip fiziniai padariniai, apibūdinami atitinkamais požymiais, Vokietijos baudžiamajame įstatyme didelės žalos požymiu taip pat yra apibūdinami ir atitinkami padariniai sveikatai. Pavyzdžiui, Vokietijos BK 113 straipsnio 2 dalies 3 punkte nurodyta, jog ypač sunkiais atvejais baudžiama laisvės atėmimu nuo šešių mėnesių iki penkerių metų, o toks atvejis paprastai būna tada, kai nusikaltėlis smurtaudamas sukelia užpultam asmeniui mirties arba rimtos žalos sveikatai pavojų, o 221 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad laisvės atėmimo bausmė nuo vienerių iki dešimties metų yra skiriama tam, kas veikia padaro didelę žalą nukentėjusiojo sveikatai. Tai reiškia, kad „rimtos/didelės žalos“ sąvoka Vokietijos BK apibrėžia padarinius sveikatai, konkrečiai nenurodant kokie padariniai sveikatai turi būti padaryti (Vokietijos baudžiamasis kodeksas, 1998).

Vokietijos BK analizė taip pat padėjo nustatyti, jog didelės žalos požymis yra naudojamas apibrėžti ir padariniams susijusiems su asmens nuosavybe. Vokietijos baudžiamajame įstatyme 125a straipsnio 4 punkte įtvirtinta, kad ypač sunkiu 125 straipsnio 1 dalyje numatytu atveju baudžiama laisvės atėmimu nuo šešių iki dešimties metų, o tokiu atveju paprastai laikoma, kai nusikaltėlis apiplėšia arba padaro didelę žalą turtui. Be kita ko, didelės žalos turtui požymis numatytas ir bendrojoje Vokietijos BK dalyje, t. y. 69 straipsnio 2 dalies 3 punkte nustatyta, jog kaltininkas paprastai laikomas netinkamu vairuoti motorines transporto priemones, kai jis pasitraukia iš eismo įvykio vietos be priežasties, nors žinojo ar galėjo žinoti, kad eismo įvykio metu buvo padaryta didelė žala kito asmens turtui. Pažymėtina, kad Vokietijos BK nedaug veikų, kuriose būtų įtvirtintas didelės žalos, kaip turtinės žalos, požymis. Akcentuotina ir tai, kad šiame baudžiamajame įstatyme nėra pateikiamas didelės žalos turtui apibrėžimas ar bent jau tokios žalos minimali riba (Vokietijos baudžiamasis kodeksas, 1998).

Vokietijos baudžiamajame įstatyme taip pat yra nustatytas didelės žalos gyvūnams, augalams, vandens telkiniams, orui ir kt. požymis, kuris turėtų būti sietinas ne tik su turtine, bet taip pat ir nematerialine žala. Vokietijos BK 311 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad baudžiamoji atsakomybė kyla asmeniui, kuris pažeisdamas administracinės teisės aktuose nustatytas pareigas, skleidžia jonizuojančią spinduliuotę arba sukelia branduolinio dalijimosi procesus dėl kurių padaryta didelė žala gyvūnams ar augalams, vandens telkiniams, orui ar dirvožemiui. Be kita ko, šio įstatymo 329 straipsnio 4 dalyje reglamentuojama baudžiamoji atsakomybė tam, kas padaro didelę žalą „Natura 2000“ teritorijoje atskirų kategorijų rūšims, nurodytoms 329 straipsnio 4 dalies 1 ir 2 punktuose.

Šiuo atveju Vokietijos baudžiamosios teisės reglamentavimas yra panašus į BK įtvirtintą reglamentavimą, kuris taip pat nustato baudžiamąją atsakomybę asmenims, kurie padaro didelę žalą gyvūnijai, augalijai ar kitiems gamtos komponentams (Vokietijos baudžiamasis kodeksas, 1998).

Pastebėtina ir tai, kad Vokietijos BK yra straipsnių, kuriuose didelė žala yra siejama ne su jau atsiradusia, o galima didele žala. Pavyzdžiui, Vokietijos BK 129a straipsnio 2 dalyje reglamentuojami atvejai, kai baudžiamoji atsakomybė kyla asmenims, kurie sukuria organizaciją, kurios tikslai ar veikla nukreipti į atitinkamus straipsnyje nurodytus nusikaltimus arba tiems, kas dalyvauja kaip tokios organizacijos nariai bei atsižvelgiant į nurodytų nusikaltimų pobūdį ar pasekmes, gali padaryti didelę žalą valstybei ar tarptautinei organizacijai. Šio įstatymo 201a straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad tokia pat bausmė kaip ir pirmojoje straipsnio dalyje numatytu atveju gresia tam, kas neturėdamas tam leidimo, trečiajai šaliai pateikia kito asmens nuotrauką ar kitokį atvaizdą, kuris yra tokio pobūdžio, kad gali padaryti didelę žalą atvaizduoto asmens reputacijai. Nurodyti atvejai įrodo, jog didelės žalos požymiai, nesvarbu ar tai galima didelė žala valstybei ar tarptautinei organizacijai, ar tai didelė žala asmens reputacijai, yra ne tie padariniai, kurių atsiradimas yra būtinas, norint taikyti baudžiamąją atsakomybę (Vokietijos baudžiamasis kodeksas, 1998).

Visa tai apibendrinus galima teigti, kad Vokietijos BK didelė žala kaip nusikalstamų padarinių požymis yra nustatyta keletoje straipsnių. Svarbu pažymėti, kad Vokietijos BK reglamentuodamas nusikalstamas veikas didelės žalos požymį nustatė kaip turtinius ir nematerialius padarinius, taip pat galimus/grėšiančius padarinius, kurių tiesioginis atsiradimas nėra būtinas. Be kita ko, rimtos/didelės žalos požymis Vokietijos BK taip pat yra nurodomas ir prie tų nusikalstamų veikų, kurios yra susijusios su asmenų sveikata, o tai reiškia, kad kitaip nei Lietuvos baudžiamojoje teisėje, kur žala sveikatai yra apibūdinama kaip konkretūs fiziniai padariniai, Vokietijoje naudojamas rimtos/didelės žalos sveikatai požymis.

4.2. Didelės žalos požymis Jungtinės Karalystės baudžiamojoje teisėje

Anglosaksų teisės tradicija, arba bendrosios teisės tradicija, yra būdinga ir Jungtinės Karalystės baudžiamajai teisei. Ši teisės tradicija iškilo kaip teisėjų kuriama teisė, todėl savo kilme ji yra ne įstatymų, tačiau bylų teisė. K. Miliauskaitės teigimu, anglosaksų teisės tradicijoje svarbiausiu šaltiniu yra laikomas precedentas (Baublys et. al., 2012, p. 59). Precedentinės teisės esmė Jungtinėje Karalystėje pasireiškia per *stare decisis* (iš lot.

„laikytis to, kas jau nuspręsta“) principo įgyvendinimą. Šis principas reiškia, kad teismui yra privaloma atsižvelgti į ankstesnių teismų sprendimus analogiškose bylose. V. Vasiliausko nuomone, formuluotė „atsižvelgimas į ankstesnius sprendimus“ turi būti suprantama kaip atsižvelgimas į ankstesnių analogiškų bylų sprendimuose išreikštą *ratio decidendi* (iš lot. „argumentas, kuriuo grindžiamas sprendimas“) (Vasiliauskas, 2002, p. 159). Atsižvelgiant į tai, kad Jungtinės Karalystės teisė iš esmės skiriasi nuo Lietuvos Respublikos teisės, šioje dalyje daugiau dėmesio skiriama Jungtinėje Karalystėje formuojamai teismų praktikai, tačiau trumpai aptariami ir keli pagrindiniai įstatymai, susiję su žala.

Jungtinė Karalystė turi baudžiamąjį kodeksą (angl. the Penal Code) (toliau – JK BK), kurio atitinkamuose straipsniuose yra reglamentuojamas žalos padarymas. Pavyzdžiui, JK BK 224 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad 1 dalyje nurodytomis nusikalstamomis veikomis taip pat yra bet kokio daikto, esančio atitinkamame pastate, vagystė arba neteisėtas žalos padarymas pastatui ar bet kokiam jame esančiam daiktui, o 282 straipsnio 1 dalies c punkte įtvirtinta, kad šioje dalyje nusikalstama veika laikoma bet kokios kenksmingos medžiagos patekimas į tvenkinį, upę, šulinį ar vandentakį, kuris savininko turtui sukelia žalą (Jungtinės Karalystės baudžiamasis kodeksas, 1990). Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad Jungtinėje Karalystėje egzistuoja ir atskiri įstatymai, kurių normose yra minimas žalos padarymas. Pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje yra priimtas 1971 m. Nusikalstamos žalos įstatymas (angl. Criminal Damage Act) (toliau – Nusikalstamos žalos įstatymas), kuriame yra pateikiamos atskiros nuostatos susijusios su turto niokojimu ir žalos turtui padarymu (Nusikalstamos žalos įstatymas, 1971). Svarbu pažymėti, kad tiek JK BK, tiek ir Nusikalstamos Žalos įstatymo nuostatose nėra pateikiamas didelės žalos požymis, kas leidžia teigti, jog didelės žalos požymis atsiranda ir yra analizuojamas tik konkrečią bylą nagrinėjant teisme.

Analizuojant ir vertinant Jungtinės Karalystės teismų jurisprudenciją, pastebėta, jog Jungtinės Karalystės teismų sprendimuose yra vartojamos tokios sąvokos kaip „substantial damage“, „significant damage“ (liet. „didelė žala“). Pažymėtina ir tai, kad kiekvienu konkrečiu atveju, teismas nagrinėdamas baudžiamąją bylą pats nustato ar padaryta atitinkama žala gali būti laikoma didele.

2023 m. vasario 23 d. Karališkas Teisingumo teismas priėmė sprendimą baudžiamojoje byloje Nr. 202202513 A2, kurioje nurodė, kad dėl vagystės, kurios metu iš viso pagrobta 682,16 svarų sterlingų (toliau - GBP) bei 66 cigarečių pakeliai, kurių vertė viršija 660 GBP, parduotuvei buvo padaryta didelė žala (Karališko Teisingumo Teismo 2023 m. vasario 23 d. sprendimas baudžiamojoje byloje Nr. 2022/02513/A2). 2019 m.

birželio 6 d. Karališko Teisingumo Teismo sprendime pažymėta, kad 2 700 GBP dydžio žala, padaryta grobimo įsibraunant į patalpą metu, taip pat yra didelė (Karališko Teisingumo Teismo 2019 m. birželio 6 d. sprendimas baudžiamojoje byloje Nr. 2019/1041/A2). Kitame Karališko Teisingumo Teismo 2011 m. spalio 18 d. sprendime pažymėta, kad kaltinamasis įsiveržė į fotoaparatus parduotuvę ir iš parduotuvės pavogė prekių už 10 000 GBP, dėl ko parduotuvei padaryta didelė žala (Karališko Teisingumo Teismo 2011 m. spalio 18 d. sprendimas baudžiamojoje byloje Nr. 2011/04685/A6). Be kita ko, kitoje Karališko Teisingumo teismo Nr. 2016/01660 byloje buvo konstatuota, kad gerai suplanuotos vagystės metu buvo gauta maždaug 110 500 GBP, iš kurių 6 800 GBP buvo sugrąžinti. Teismas šioje byloje pažymėjo, kad dėl vagysčių buvo padaryta didelė žala (Karališko Teisingumo Teismo 2016 m. birželio 30 d. sprendimas baudžiamojoje byloje Nr. 2016/01660/A4). Tokia teismų praktika rodo, kad Jungtinėje Karalystėje sprendžiant bylas dėl vagysčių, didelės žalos ribos yra labai plačios, o žalą teismai vertina kiekvienu konkrečiu atveju. Pažymėtina ir tai, kad konkrečių kriterijų dėl didelės turinės žalos dydžio nustatymo teismai nepateikia, tai reiškia, kad teisingam bylos išsprendimui taikant didelės žalos požymį yra svarbios visos bylai reikšmingos aplinkybės.

Pažymėtina ir tai, kad Jungtinės Karalystės teismai taip pat taiko ir didelės neturtinės žalos požymį. Karališko Teisingumo Teismo 2005 m. spalio 6 d. sprendime konstatuota, kad kaltininkė iš anksto apgalvotai ir planingai pasirinko tyčia ir pakartotinai sukelti kančias keletui nukentėjusiųjų, dėl ko buvo padaryta didelė žala, kuri apima ne tik piniginę išraišką, bet ir žalą padarytą daugelio asmenų gerovei ir saugumo jausmui (Karališko Teisingumo Teismo 2005 m. spalio 6 d. sprendimas baudžiamojoje byloje Nr. 2005/01686/A7). Be kita ko, kitoje byloje Teismas pažymėjo, kad didelė žala buvo padaryta ir nukentėjusiosios dukterėčiai, kuri girdėjo nukentėjusiosios riksmus ir matė kaip kaltininkas tempė nukentėjusiąją prie prekystalio (Karališko Teisingumo Teismo 2013 m. birželio 28 d. sprendimas baudžiamojoje byloje Nr. 2012/07086). Taigi, Jungtinės Karalystės teismai taiko ir didelės neturtinės žalos požymį, kuris yra siejamas su asmenų kančia, sukrėtimais, gerovės ir saugumo jausmu.

Nors anglosaksų teisės tradicija iš esmės skiriasi nuo kontinentinės teisės tradicijos, kuriai priklauso ir Lietuvos Respublikos teisinė sistema, tačiau Jungtinės Karalystės įstatymų ir bylų analizė padėjo nustatyti, kad nors įstatymuose tiesiogiai nėra nurodoma, kad nusikalstama veika yra padaroma didelė žala, tačiau didelės žalos požymis atsiranda bylas nagrinėjant teisme, o tai lemia, kad nusikalstama veika yra pavojingesnė bei kaltininkui turėtų būti taikoma griežtesnė baudžiamoji atsakomybė, nei nedidelės žalos padarymo atveju. Pažymėtina ir tai, kad didelės žalos sąvoka Jungtinės Karalystės teismų

sprendimuose yra vartojama tiek kalbant apie turtinę, tiek ir neturtinę žalą, kuri padaroma nusikalstamos veikos atveju.

IŠVADOS

1. Nusikalstamų padarinių sąvoka tiksliausiai apibrėžiama baudžiamosios teisės doktrinoje, nurodant, kad padariniai yra žala, atsirandanti pasikėsinus į atitinkamus baudžiamąjį įstatymo saugomus teisinius gėrius. Šios sąvokos esminiai kriterijai LAT praktikoje nagrinėjant atskirų kategorijų bylas vertinami skirtingai, kadangi padariniai konstatuojami pagal konkrečias vertybes, nustatytas byloje ištyrus atitinkamas faktines aplinkybes.
2. Didelės žalos kaip nusikalstamų padarinių požymis gali būti aiškiai apibrėžtas, darant nuorodas į atitinkamus BK straipsnius, kuriuose yra suformuluoti didelės žalos kriterijai. Šie padariniai gali būti ir vertinamojo pobūdžio, t. y. jų vertinimo diskrecija paliekama teismui. Didelės žalos požymis taip pat gali būti išskiriamas į dvi grupes, priklausomai nuo to, kokia sąvoka vartojama BK – „didelė turtinė žala“, „didelė žala“.
3. Didelė turtinė žala kaip nusikalstamų padarinių požymis yra numatyta septyniolikoje BK straipsnių, kurie yra reglamentuojami skirtinguose BK skyriuose. Baudžiamajame įstatyme yra įtvirtinti du straipsniai (BK 212 straipsnio 1 dalis ir 224¹ straipsnio 3 dalis), kuriuose yra nustatyta minimali didelės turtinės žalos riba, tačiau šie straipsniai išimtinai taikomi tik atitinkamoms nusikalstamoms veikoms įtvirtintoms BK XXXI ir XXXII skyriuose.
4. Kiti BK straipsniai, kuriuose yra įtvirtintas didelės turtinės žalos požymis, siejami su vertinamojo pobūdžio požymiu, kuris nustatomas ir vertinamas atsižvelgiant į atskirų kategorijų bylų faktines aplinkybes bei atskirus kriterijus. Tačiau sistemiškai įvertinus BK 212 straipsnio 1 dalį ir 224¹ straipsnio 3 dalį, kuriose yra nustatyta minimali didelės žalos riba, siūlytina BK įtvirtinti penkis papildomus straipsnius, kurie būtų taikomi toms nusikalstamoms veikoms, kurios yra susiję su didele turtine žala, tačiau nepatenka į BK 212 straipsnio 1 dalies ir 224¹ straipsnio 3 dalies taikymo ribas. Toks reglamentavimas palengvintų atskirų kategorijų bylų sprendimą, atsižvelgiant į tai, kad visais atvejais didelė turtinė žala yra siejama su konkrečia pinigine išraiška.
5. Didelė neturtinė žala kaip nusikalstamų padarinių požymis yra įtvirtinta aštuoniolikoje BK straipsnių, vartojant sąvoką „didelė žala“. Šis požymis yra mišraus pobūdžio, todėl apima ir turtinę, ir neturtinę žalą, pažymint, kad visais atvejais tai yra vertinamojo pobūdžio požymis, kuris nėra apibrėžtas nei viename BK straipsnyje.
6. Didelės neturtinės žalos požymio vertinimo ir taikymo kriterijai konkrečių nusikalstamų veikų sudėčių taikymo aspektu yra atskleisti netolygiai. LAT jurisprudencijoje galima rasti atskirų kategorijų bylas, kuriose šie kriterijai yra aiškūs

ir konkretūs. Tačiau yra ir tokių nusikalstamų veikų sudėčių, kurių kontekste, didelės žalos nustatymo ir vertinimo kriterijai yra analizuojami tik baudžiamosios teisės doktrinoje, todėl yra daugiau teorinio pobūdžio.

7. Vokietijos baudžiamojoje teisėje didelės žalos požymis taip pat įtvirtintas baudžiamajame įstatyme, kuriame šis požymis yra siejamas su didele turtine žala, didele neturtine žala, taip pat vartojamas apibrėžiant ir galimus/grėšiančius padarinius, kurių tiesioginis atsiradimas nėra būtinas baudžiamajai atsakomybei taikyti. Skirtingai nei BK, kuriame įtvirtinti konkretūs fiziniai padariniai, šis požymis Vokietijos BK yra reglamentuojamas jį siejant su asmens sveikatai padaryta žala.
8. Jungtinės Karalystės baudžiamuosiuose įstatymuose tiesiogiai nėra nurodoma, kad baudžiamajai atsakomybei taikyti yra reikalingas didelės žalos padarymas, tačiau šis požymis atsiranda baudžiamąsias bylas nagrinėjant teisme. Jungtinės Karalystės teismų sprendimuose yra nustatoma tiek didelė turtinė, tiek neturtinė žala, kuri taip pat kaip ir Lietuvoje, didina nusikalstamos veikos pavojingumą.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai

Nacionaliniai teisės aktai

Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, 89-2741.

Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, 74-2262.

Lietuvos Respublikos minimaliojo darbo užmokesčio dydžių, socialinės apsaugos išmokų ir bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio indeksavimo įstatymo pakeitimo įstatymas (2008). *Valstybės žinios*, 149-6013.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso papildymo 271¹ straipsniu įstatymas (2010). *Valstybės žinios*, 84-4403.

Lietuvos Respublikos euro įvedimo Lietuvos Respublikoje įstatymas (2014). *TAR*, 4875.

Lietuvos Respublikos vyriausybės 2008 m. spalio 14 d. nutarimas Nr. 1031 „Dėl bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 121-4608.

Lietuvos Respublikos vyriausybės 2014 m. rugsėjo 3 d. nutarimas Nr. 897 „Dėl Lietuvos Respublikos vyriausybės 2008 m. spalio 14 d. nutarimo Nr. 1031 „Dėl bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio patvirtinimo“ pakeitimo“. *TAR*, 12127.

Lietuvos Respublikos vyriausybės 2017 m. rugpjūčio 30 d. nutarimas Nr. 707 „Dėl Lietuvos Respublikos vyriausybės 2008 m. spalio 14 d. nutarimo Nr. 1031 „Dėl bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio patvirtinimo“ pakeitimo“. *TAR*, 14215.

Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2002 m. rugsėjo 9 d. įsakymas Nr. 471 „Dėl Aplinkai padarytos žalos atlyginimo dydžių apskaičiavimo metodikos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 93-4026.

Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro, Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2003 m. gegužės 23 d. įsakyme Nr. V-298/158/A1-86 „Dėl sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 52-2357.

Užsienio valstybių teisės aktai

Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland (1949). *BGBI*. S. 1.

Strafgesetzbuch (1998). *BGBI*. I S. 3322.

Penal Code (Cap. 4.02) (1990). GBR-19990-L-100185.

Criminal Damage Act (1971). In: Legislation.gov.uk [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1971/48/contents> [žiūrėta 2023 kovo 7 d.].

Specialioji literatūra

- Abramavičius, A. et. al. (1998). *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Eugrimas.
- Abramavičius, A. et. al. (2009). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (99-212 straipsniai)*. Registrų centras.
- Abramavičius, A. et. al. (2010). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis (213-330)*. Registrų centras.
- Baublys, L. et. al. (2012). *Teisės teorijos įvadas. 2 leidimas*. Leidykla „Mes“.
- Mikelėnas, V. et. al. (2003). *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. I tomas*. Justitia.
- Švedas, G. et. al. (2022). *Lietuvos baudžiamoji teisė. Bendroji dalis, 1 knyga. Vadovėlis*. Vilniaus universiteto leidykla.
- Mikelėnienė, D. ir Mikelėnas, V. (1999). *Teismo procesas: Teisės aiškinimo ir taikymo aspektai*. Vilnius: Justitia.
- Švedas, G. (2006). *Baudžiamosios politikos pagrindai ir tendencijos Lietuvos Respublikoje*. Vilnius: Teisinės informacijos centras.
- Wessels, J. (2003). *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veikla ir jos struktūra*. Vilnius: „Eugrimas“.
- Abramavičius, A. (2019). Juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė Lietuvos Respublikos Aukščiausiojo Teismo praktikoje. *Teisės viršenybės link*, 14-29.
- Skripkutė, G. (2020). Bendrininkavimo su nenustatytu asmeniu problematika Lietuvos teismų praktikoje. *Teisė*, 116, 92-105.
- Steponavičienė, R. (2020). Autorystės pasisavinimo nusikaltimo objektas ir jo reikšmė veikai kvalifikuoti. *Teisė*, 115, 15-121.
- Šukytė, J. (2013). Neatsargios kaltės numatymo nusikalstamų veikų sudėtyse problemos. *Socialinių mokslų studijos*, 5(2), 655-669.
- Švedas, G. (2012). Veikos kriminalizavimo kriterijai: teorija ir praktika. *Teisė*, 82, 12-25.
- Vasiliauskas, V. (2002). Teismo precedento reikšmė jo tėvynėje – Anglijoje. *Teisė*, 42, 152-165.
- Veršekys, P. (2012). Nusikalstamos veikos sudėties požymio samprata ir ją lemiantys veiksniai. *Teisė*, 82, 198-214.
- Bikelis, S. (2007). Tyčinė kaltė baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01 S), Mykolo Romerio universitetas, Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidykla.
- Veršekys, P. (2013). Vertinamieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01 S), Vilniaus universitetas, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Markutė, I. (2011). *Negautas pelnas kaip žalos rūšis*. Magistrinis darbas, komercinė teisė, Vilniaus universitetas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

Elektroniniai leidiniai

Lietuvių kalbos žodynas. [interaktyvus] (modifikuota 2018-01-01). Prieiga per internetą: <http://www.lkz.lt/> [žiūrėta 2023 m. vasario 25 d.].

2010 metų Baudžiamųjų bylų nagrinėjimo ataskaita. Bylų procesas (I instancijos teismuose). [interaktyvus] (modifikuota 2011-01-24). Prieiga per internetą: <https://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106> [žiūrėta 2023 m. vasario 26 d.].

2011 metų Baudžiamųjų bylų nagrinėjimo ataskaita. Bylų procesas (I instancijos teismuose). [interaktyvus] (modifikuota 2012-01-26). Prieiga per internetą: <https://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106> [žiūrėta 2023 m. vasario 26 d.].

2012 metų Baudžiamųjų bylų nagrinėjimo ataskaita. Bylų procesas (I instancijos teismuose). [interaktyvus] (modifikuota 2013-02-01). Prieiga per internetą: <https://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106> [žiūrėta 2023 m. vasario 26 d.].

2013 metų Baudžiamųjų bylų nagrinėjimo ataskaita. Bylų procesas (I instancijos teismuose). [interaktyvus] (modifikuota 2014-01-28). Prieiga per internetą: <https://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106> [žiūrėta 2023 m. vasario 26 d.].

2014 metų Baudžiamųjų bylų nagrinėjimo ataskaita. Bylų procesas (I instancijos teismuose). [interaktyvus] (modifikuota 2015-01-27). Prieiga per internetą: <https://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106> [žiūrėta 2023 m. vasario 26 d.].

2015 metų Baudžiamųjų bylų nagrinėjimo ataskaita. Bylų procesas (I instancijos teismuose). [interaktyvus] (modifikuota 2016-01-26). Prieiga per internetą: <https://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106> [žiūrėta 2023 m. vasario 26 d.].

2016 metų Baudžiamųjų bylų nagrinėjimo ataskaita. Bylų procesas (I instancijos teismuose). [interaktyvus] (modifikuota 2017-01-25). Prieiga per internetą: <https://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106> [žiūrėta 2023 m. vasario 26 d.].

2017 metų Baudžiamųjų bylų nagrinėjimo ataskaita. Bylų procesas (I instancijos teismuose). [interaktyvus] (modifikuota 2018-02-09). Prieiga per internetą: <https://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106> [žiūrėta 2023 m. vasario 26 d.].

2018 metų Baudžiamųjų bylų nagrinėjimo ataskaita. Bylų procesas (I instancijos teismuose). [interaktyvus] (modifikuota 2019-01-29). Prieiga per internetą: <https://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106> [žiūrėta 2023 m. vasario 26 d.].

2019 metų Baudžiamųjų bylų nagrinėjimo ataskaita. Bylų procesas (I instancijos teismuose). [interaktyvus] (modifikuota 2020-01-21). Prieiga per internetą: <https://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106> [žiūrėta 2023 m. vasario 26 d.].

2020 metų Baudžiamųjų bylų nagrinėjimo ataskaita. Bylų procesas (I instancijos teismuose). [interaktyvus] (modifikuota 2021-01-26) Prieiga per internetą: <https://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106> [žiūrėta 2023 m. vasario 26 d.].

2021 metų Baudžiamųjų bylų nagrinėjimo ataskaita. Bylų procesas (I instancijos teismuose). [interaktyvus] (modifikuota 2022-01-26). Prieiga per internetą: <https://www.teismai.lt/lt/visuomenei-ir-ziniasklaidai/statistika/106> [žiūrėta 2023 m. vasario 26 d.].

Bundesministerium der Justiz. Translations [interaktyvus] (modifikuota 2023). Prieiga per internetą: [Gesetze im Internet - Translations \(gesetze-im-internet.de\)](https://www.gesetze-im-internet.de) [žiūrėta 2023 m. kovo 5 d.].

Teismų praktika

Nacionalinių teismų praktika

Kauno apygardos teismo 2016 m. gruodžio 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-477-498/2016.

Lietuvos apeliacinio teismo 2005 m. balandžio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-268.

Lietuvos apeliacinio teismo 2019 m. sausio 24 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-31-1076/2019.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. balandžio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-376/2006.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. rugsėjo 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-245/2008.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. balandžio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-215/2009.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-188-489/2015.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. spalio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-415-697/2015.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. birželio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-234-222/2016.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. lapkričio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-296-511/2016.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. sausio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-28-303/2017.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gegužės 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-2-895/2017.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-169-689/2018.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. sausio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-1-697/2019.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. kovo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-126-511/2019.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-155-942/2019.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. liepos 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-161-693/2019.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-291-697/2019.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. vasario 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-23-1073/2020.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. balandžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-57-489/2020.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gegužės 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-120-895/2020.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. birželio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-88-303/2020.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. lapkričio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-226-976/2020.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. vasario 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-5-976/2021.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-59-495/2021.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-215-303/2021.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. vasario 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-14-387/2022.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. vasario 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-63-489/2022.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. kovo 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-10-648/2022.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gegužės 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-136-976/2022.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. birželio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-172-719/2022.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. birželio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-183-628/2022.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. spalio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-230-303/2022.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-196-303/2022.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. sausio 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-11-697/2023.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Teisėjų Senato nutarimas Nr. 43, 1996.

2022 m. gegužės 16 d. Teismų praktikos bylose dėl nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams (BK XXXIII skyrius) apžvalga (II dalis) (Teismų praktika Nr. 56).

Užsienio valstybių teismų praktika

6 October 2005 Royal Courts of Justice Judgment No 2005/01686/A7.

18 October 2011 Royal Courts of Justice Judgment No 2011/04685/A6.

28 June 2013 Royal Courts of Justice Judgment No 2012/07086.

30 June 2016 Royal Courts of Justice Judgment No 2016/01660/A4.

6 June 2019 Royal Courts of Justice Judgment No 2019/1041/A2.

23 February 2023 Royal Courts of Justice Judgment No 2022/02513/A2.

SANTRAUKA

Didelė žala kaip nusikalstamų padarinių požymis

Augustė Kasparavičienė

Baudžiamosios teisės doktrinoje yra įtvirtinta nusikalstamų padarinių sąvoka, t. y. nusikalstamais padariniais laikoma žala, atsirandanti pasikėsinus į baudžiamojo įstatymo saugomus teisinius gėrius. Žala kaip nusikalstami padariniai gali būti tiek turtinė, tiek ir nematerialaus pobūdžio. Be kita ko, padariniai kaip žala yra apibrėžiami kaip nedidelė, didelė ir labai didelė žala. Šiame darbe pasirinkta analizuoti tik didelės žalos požymį. Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse reglamentuojamos dvi didelės žalos rūšys – didelė turtinė ir didelė neturtinė žala.

Didelė turtinė žala kaip nusikalstamų padarinių požymis Lietuvos baudžiamajame įstatyme yra įtvirtinta ir kaip aiškiai apibrėžtas požymis, tai reiškia, kad kodeksas reglamentuoja dvi minimalias didelės žalos ribas, kurios taikomos išimtiniais straipsniams, ir kaip vertinamasis požymis, kurio nustatymą ir vertinimą atlieka teismas atsižvelgdamas į nusikalstamos veikos aplinkybes. Didelė neturtinė žala baudžiamajame įstatyme yra reglamentuojama kaip mišrus vertinamasis požymis. Didelės neturtinės žalos vertinimo ir taikymo kriterijai atskirų kategorijų bylose yra išplėtoti LAT arba baudžiamosios teisės doktrinoje, t. y. egzistuoja tik kaip teorinio pobūdžio kriterijai.

Užsienio valstybių teisėje taip pat naudojamas didelės žalos kriterijus. Vokietijos teisė yra artimesnė Lietuvos teisei, todėl ir Vokietijos baudžiamajame kodekse galima rasti straipsnių, kuriuose yra nustatytas didelės žalos kaip nusikalstamų padarinių požymis, tačiau svarbu pažymėti, kad Vokietijoje didelės žalos sąvoka vartojama apibrėžiant sveikatai padarytą bei grėšiančią žalą. Kiek kitoks reglamentavimas yra anglosaksų teisės tradicijos valstybėje - Jungtinėje Karalystėje. Šios šalies įstatymuose nėra tiesiogiai įtvirtinto didelės žalos požymio, tačiau jis yra pritaikomas bylas nagrinėjant teisme. Jungtinės Karalystės teismų sprendimuose galima rasti tiek didelės turtinės žalos, tiek didelės neturtinės žalos požymius.

SUMMARY

Substantial Damage as a Feature of Criminal Consequences

Augustė Kasparavičienė

Criminal law doctrine establishes the concept of criminal consequences, i. e. criminal consequences are damages resulting from an attack on legal good protected by criminal law. Damage as criminal consequence may be both material and immaterial. Among other things, the consequences of damage are defined as minor, substantial and very significant damage. For the purposes of this paper, it has been chosen to analyse only substantial damage. The Criminal Code of the Republic of Lithuania regulates two types of substantial damage: substantial material damage and substantial non-material damage.

Substantial material damage as a feature of criminal consequences is established in the Lithuania Criminal Law both as a clearly defined feature, i. e. the Code regulates two minimum thresholds of substantial material damage, which apply to exceptional articles, and as an evaluative feature, the determination and assessment of which is carried out by the court taking into account the circumstances of the criminal act. Substantial non-material damage is regulated in the criminal law as a mixed feature. The criteria for the assessment and application of substantial non-material damage have been developed by the Supreme Court of Lithuania in individual categories of cases or in criminal law doctrine, i. e. they exist only as theoretical criteria.

Foreign law also uses substantial damage as a feature of criminal consequences. German law is closer to Lithuanian law, and for so, The German Criminal Code also contains articles that define substantial damage, but it is important to note that in Germany the concept of substantial damage is used to define damage to health and imminent damage. The United Kingdom, a country in the Anglo-Saxon legal tradition, has a slightly different regulatory framework. In this country, the concept of substantial damage is not directly established in the law, but it is applicable in court proceedings. Both substantial material damage and substantial non-material damage can be found in the United Kingdom court decisions.